

LIGA UEFA 2017/18

ZÁKLADNÍ SKUPINA A, 5. HRACÍ DEN



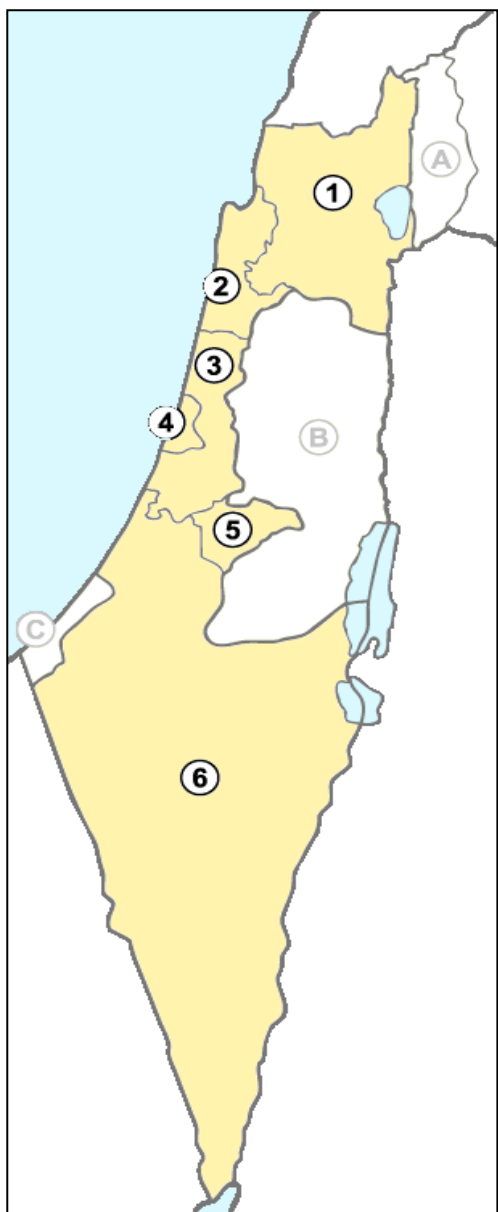
23. listopadu 2017, 22,05 hod. – EET. Izrael, Netanya, Netanya aréna

Materiály na cestu připravil, šťastnou cestu, příjemný pobyt a spokojený návrat přeje Karel Vavřina, OP SK Slavia Praha.

Použité zdroje: Wikipedia, www.maccabi-tlv.co.il a vlastní archiv

Izrael

Stát Izrael מְדִינַת יִשְׂרָאֵל (Medinat Jisra'el); دَوْلَة إِسْرَائِيل (Daulat Isrá'íl)	
	
vlajka	znak
Hymna: <i>Ha-tikva (Naděje)</i>	
Hlavní město:	Jeruzalém (mezinárodně neuznáno)
Rozloha:	21 640 km ² (150. na světě) z toho 2 % vodní plochy
Nejvyšší bod:	Har Meron (1208 m n. m.)
Časové pásmo:	+2
Poloha:	31°45' s. š., 35°0' v. d.
Počet obyvatel:	8 146 300 (97. na světě, 2014)
Hustota zalidnění:	359 ob. / km ² (35. na světě)
HDI:	▲ 0,894 (velmi vysoký) (18. na světě, 2015)
Jazyk:	hebrejšтина, arabština (úřední)
Národnostní složení:	75,4 % Židé, 20,6 % Arabové, 4 % menšiny
Náboženství:	judaismus, islám, křesťanství
Státní zřízení:	parlamentní republika
Vznik:	14. května 1948 (založen rozhodnutím OSN na území britského protektorátu)
Prezident:	Re'uvén Rivlin
Předseda vlády:	Benjamin Netanjahu
Měna:	Nový izraelský šekel (₪) (ILS)
HDP/obyv. (PPP):	35 831 USD (30. na světě, 2015)
Giniho koeficient:	38,6 (2005)
ISO 3166-1:	376 ISR IL
MPZ:	IL
Telefonní předvolba:	+972
Národní TLD:	.il



Izraelské distrikty: (1) Severní, (2) Haifský, (3) Centrální, (4) Telavivský, (5) Jeruzalém, (6) Jižní Sporná území: (A) Golanské výšiny, (B) Západní břeh Jordánu, (C) Pásmo Gazy

Izrael (hebrejsky מְדִינַת יִשְׂרָאֵל, *Jisra'el*; arabsky: إِسْرَائِيل, *Isrá'íl*), oficiálně **Stát Izrael** (hebrejsky מְדִינַת יִשְׂרָאֵל, *Medinat Jisra'el*; arabsky دَوْلَة إِسْرَائِيل, *Daulat Isrá'íl*), je stát na Blízkém východě v oblasti jihozápadní Asie, kde leží při východním pobřeží Středozemního moře. Na severu sousedí s Libanem, na severovýchodě se Sýrií, na východě s Jordánskem a na jihozápadě s Egyptem. K Izraeli přiléhá i Západní břeh Jordánu (Judea a Samaří) a Pásmo Gazy, tj. území částečně spravovaná Palestinskou autonomií – tato území jsou Izraelem okupována od šestidenní války v roce 1967. Izrael je se svou populací 8 146 300 obyvatel, z níž většinu (76 %) tvoří Židé, jediným židovským státem na světě. Je rovněž domovem izraelských Arabů, křesťanů, Drúzů a Samaritánů, stejně jako jiných náboženských a etnických menšin.

Moderní stát Izrael, o jehož vznik usilovalo sionistické hnutí již od konce 19. století, se odvolává na biblickou myšlenku země izraelské, jejíž zaslíbení tvoří jeden z ústředních motivů judaismu po více než tři tisíce let. Po první světové válce ustanovila Společnost národů Britský mandát Palestina s cílem vytvořit „domovinu pro židovský lid“. V roce 1947 Organizace spojených národů schválila rozdělení Mandátu Palestina na dva státy – židovský a arabský. Přestože Liga

arabských států tento plán odmítla, Izrael na jeho základě vyhlásil 14. května 1948 nezávislost a v následující vítězné Válce za nezávislost rozšířil své hranice nad rámec plánu OSN na rozdělení Palestiny. Od té doby trvá mezi Izraelem a sousedícími arabskými zeměmi konflikt, který vyústil v několik válek a desetiletí násilí, trvající dodnes. Se dvěma sousedícími zeměmi (Egypt a Jordánsko) však Izrael už mírové smlouvy podepsal a nyní usiluje o dosažení dohod s Palestinci.

Izrael je parlamentní zastupitelská demokratická republika s všeobecným rovným volebním právem. Vládu vede premiér a zákonodárným orgánem je jednokomorový parlament Kneset. Podle hrubého domácího produktu je izraelská ekonomika 41. největší na světě (2010). Mezi zeměmi Blízkého východu patří Izrael na první místo v indexu lidského rozvoje, svobody tisku a ekonomiky. Zatímco Izrael samotný považuje za své hlavní město Jeruzalém, interní informační podklad Parlamentního institutu tvrdí, že většina států uznává jako hlavní město Tel Aviv-Jaffa.

Etymologie



Zmínka o Izraeli na Merneptahově stéle: „Izrael je zpuštěn, jeho sémě není.“

Jméno Izrael již přes 3000 let v běžném i náboženském užití označuje jak židovský národ, tak zemi izraelskou. Podle Bible byl takto pojmenován Jákob po zápase s Bohem. Biblický národ patriarchy Jákoba pak vešel ve známost jako „synové Izraele“ nebo Izraelité.

O významu jména existuje několik teorií: jedna tvrdí, že základem jména je sloveso *s-r-r* (také *š-r-r*, s významem „vládnout, být silný, mít nadvládu“), a proto je význam jména „Bůh vládne, Bůh soudí“, zatímco jiná vykládá jméno jako „kníže Boží“ nebo „Bůh zápasí/bojuje“.

První historická zmínka o Izraeli pochází z Merneptahovy stély ze starověkého Egypta, která se datuje do 13. století př. n. l., ačkoliv odborníci se liší v názoru, zda odkazuje k židovskému národu nebo k Palestině. Moderní stát se nazývá Stát Izrael (*Medinat Jisra'el*), ostatní návrhy jako např. *Erec Jisra'el* (Země Izraelská), Sijón a Judea byly odmítnuty. V prvních týdnech nezávislosti oznámil ministr zahraničí Moše Šaret rozhodnutí vlády, podle něhož se občané nového státu budou nazývat Izraelci.

Dějiny

Starověké a středověké osídlení

Izraelské království v 11. století př. n. l.





Starověká pevnost Masada

Území dnešního Izraele bylo obýváno již v paleolitu, avšak teprve v neolitu začala být budována trvalá sídla. Za nejstarší město je považováno Jericho, které vzniklo okolo roku 8000 př. n. l. Až do 10. století př. n. l. vznikaly na tomto území pouze městské státy, které byly pod vlivem některé tehdejší velmoci. Prvním suverénním státem bylo až Izraelské království (cca 931–722 př. n. l.). Země izraelská byla podle Tóry Hospodinem přislíbena Abrahamovi a darována jeho potomkům jako Země zaslíbená, je proto věřícími židy (a po nich i křesťany) považována za Svatou zemi, ve které se nachází

nejsvětější místa judaismu i křesťanství. Touto oblastí však vedly nejdůležitější obchodní stezky, což přitahovalo zájem velmocí, takže toto území postupně spadalo pod asyrskou, babylonskou, perskou, řeckou, římskou, sásánovskou, byzantskou a od 7. století pod islámskou nadvládu. Poté oblast ovládali Umajjovci, Abbásovcí, křižáci a v roce 1260 byla připojena k mamlúckému sultanátu. Roku 1516 se stala součástí Osmanské říše, již zůstala až do 20. století.

Po neúspěšném protiřímském povstání Bar Kochby v letech 132–135 n. l. a následujícím vyhnání Židů se židovská populace na území dnešního Izraele zmenšila, avšak úplně nikdy nezanikla. Reakcí na povstání byla také změna názvu území: římský císař Hadrianus přejmenoval provincii Judeu na Syria Palaestina podle národa Pelištejců.

Sionismus a britský mandát



Theodor Herzl, duchovní otec sionismu a Státu Izrael



Britský mandát Palestina (1920)

Britský mandát Palestina (1920)

Židé žijící mimo Palestinu odedávna usilovali o návrat a tato touha byla vyjádřena v Tanachu a je významným motivem židovských modlitebních knih. Persekuce Židů v Evropě, která začala ve 12. století a vyvrcholila jejich vyhnáním ze Španělska v roce 1492, vedla ke stálému proudu uprchlíků, kteří se usazovali ve Svaté zemi. Během 16. století vznikly velké židovské komunity ve „čtyřech svatých městech“ a ve druhé polovině 18. století přesídlila do Svaté země takřka celá chasidská pospolitost. První velká vlna moderní imigrace, známá jako první alija, vypukla po protižidovských pogromech ve východní Evropě v roce 1881.

V té době již existovala sionistická myšlenka, avšak až Theodor Herzl vytvořil politický sionismus – hnutí, které usilovalo o založení židovského státu v Palestině. Rovněž díky Herzlovi se tato otázka začala řešit i na mezinárodní diplomatické úrovni. V roce 1896 představil Herzl své vize v knize *Der*

Judenstaat (Židovský stát) a o rok později předsedal prvnímu Světovému sionistickému kongresu v Basileji.

Britský ministr zahraničí Arthur Balfour roku 1917 deklaroval, že „vláda jejího Veličenstva pohlíží příznivě na zřízení národní domoviny židovského lidu v Palestině.“ Arabský odpor k židovskému přistěhovalectví přerostl v roce 1920 v násilnosti, které vedly ke zformování palestinské židovské ozbrojené organizace Hagana, od níž se později oddělily skupiny Irgun a Lechi. V roce 1917 byla Palestina obsazena Brity pod velením generála Edmunda Allenbyho, v roce 1919 pak bylo na Pařížské mírové konferenci území Palestiny svěřeno pod britskou správu, a vznikl tak protektorát Britský mandát Palestina, mezi jehož hlavní cíle patřilo provedení Balfourovy deklarace. Obyvatelstvo protektorátu bylo v té době většinou arabské, avšak Jeruzalém byl již převážně židovský.

Demonstrace proti Bílé knize omezující židovskou migraci do Palestiny, 1939

Židovská imigrace pokračovala i za třetí aliji (1919–1923) a čtvrté aliji (1924–1929), během kterých přišlo do Palestiny více než 100 tisíc Židů. Arabské nepokoje a povstání v Jaffě vedly k tomu, že Britové omezili židovskou imigraci a území pro budoucí židovský stát stanovili pouze na západ od řeky Jordán.

Vzestup nacismu v Evropě ve 30. letech vedl k páté aliji, přílivu téměř čtvrt milionu Židů, který podnítil arabské násilnosti a povstání, při nichž Arabové zabrali značnou část protektorátu. Proto Spojené království změnilo politiku vůči židovskému přistěhovalectví a v roce 1939 v takzvané Bílé knize zavedlo kvóty pro židovské přistěhovalce. Přes toto omezení však do Palestiny přijížděli uprchlíci v rámci ilegální aliji, tzv. aliji Bet. Ke konci druhé světové války tvořili Židé v Palestině 33 % populace oproti 11 % v roce 1922.

I když palestinští Židé s britskými přistěhovaleckými kvótami nesouhlasili, připojili se většinou k Davidu Ben Gurionovi, jenž prohlásil: *Budeme bojovat s Brity proti Hitlerovi, jako by Bílá kniha neexistovala; a budeme bojovat proti Bílé knize, jako by nebyla žádná válka.* Extremisté ze skupin Irgun a Lechi však zahájili teroristický boj proti Britům; členové Lechi útočili po celou válku, Irgun protibritské akce zahájil až roku 1944. V britské armádě bojovalo v nově zformované Židovské brigádě na 26 tisíc Židů z Britského mandátu Palestina, přestože Britové stále zadržovali lodě plné židovských uprchlíků. Několik desítek palestinských Židů jako parašutisté seskočilo hluboko do evropského vnitrozemí, ovládaného Němci, a jako britští vyzvědači navazovali kontakt se zbylými židovskými komunitami. Během války došlo k dalšímu velkému legálnímu i nelegálnímu přistěhovalectví, ale i k další polarizaci Židů a Arabů.



Vyhlášení nezávislosti a první roky

Po roce 1945 se vyostřil konflikt mezi Spojeným královstvím a Židy, kteří Brity obviňovali z neochoty plnit své závazky a stranění Arabům. Po sérii teroristických útoků na britské síly (např. útoku na hotel King David) se britská vláda v roce 1947 vzdala svého mandátu v Palestině. Nově vytvořená Organizace spojených národů (OSN) přijala 29. listopadu 1947 Plán OSN na rozdělení Palestiny, podle něhož se území mělo rozdělit na arabský a židovský stát a Jeruzalém měl zůstat pod mezinárodní správou OSN jako *corpus separatum*. Židé plán přijali, přestože 75 % území, které jim bylo přiřknuto, byla poušť, zatímco Liga arabských států a Vysoká arabská komise plán odmítly s odůvodněním, že porušuje „ustanovení Charty OSN, které dává národu právo na určení svého vlastního osudu“.

14. května 1948, den před ukončením Britského mandátu Palestina, byla vyhlášena nezávislost Státu Izrael. V době vzniku Izraele žilo na území někdejšího britského mandátu 1,2 miliónu Arabů a 650 tisíc Židů. Druhý den po vyhlášení nezávislosti armády pěti arabských států Izrael napadly, a



David Ben Gurion čte Deklaraci nezávislosti Státu Izrael 14. května 1948 v Tel Avivu

rozpoutaly tak První arabsko-izraelskou válku. Po více než roce bojů bylo vyhlášeno příměří a stanoveny dočasné hranice, známé jako Zelená linie. Jordánsko anektovalo území Judeje a Samaří, známé spíše jako Západní břeh Jordánu, a Východní Jeruzalém. Egypt převzal kontrolu nad Pásmem Gazy. 11. května 1949 byl Izrael přijat do OSN. Podle odhadů OSN během této války opustilo zemi na 711 tisíc Arabů, tj. zhruba 80 % dřívější arabské populace a osud těchto palestinských uprchlíků dodnes zatěžuje arabsko-izraelské vztahy.

První léta židovského státu byla poznamenána obrovskou imigrační vlnou přeživších holocaustu a Židů, kteří byli vyhnáni z arabských zemí. Během deseti let (1948–1958) vzrostla populace Izraele z 800 tisíc na 2 miliony. Nově příchozí byli většinou nemajetní a byli ubytováni v provizorních uprchlických táborech, známých jako *ma'abarot*.

V roce 1956 vypukla Suezská krize, způsobená tím, že Egypt znárodnil Suezský průplav a uzavřel Tiranskou úžinu. Izrael se rozhodl spojit s Francií a Spojeným královstvím, zaútočil na Egypt a pokusil se získat zpět přístup k Rudému moři. Dobyl sice Sinajský poloostrov, pod diplomatickým tlakem USA a Sovětského svazu se však stáhl výměnou za právo plavit se v Rudém moři a průplavu. Počátkem následující dekády se Izraeli podařilo v Argentině unést Adolfa Eichmanna, tvůrce „konečného řešení“ židovské otázky, a postavit ho v Izraeli před soud. Proces velmi přispěl k tomu, že si veřejnost uvědomila rozměry holocaustu, a dodnes je Eichmann jediným člověkem odsouzeným izraelským soudem k trestu smrti.

Konflikty a mírové dohody

Arabské státy považovaly Stát Izrael za nelegitimní a v roce 1964 vznikla Organizace pro osvobození Palestiny (OOP), jež deklarovala cíl „dosáhnout zničení Izraele“ a v jejíž Národní chartě se až do prosince 1998 uvádělo, že „ozbrojené povstání je jediný způsob jak osvobodit vlast.“ V roce 1967 shromáždili Egypt, Sýrie a Jordánsko svoje armády u hranic Izraele, Egypt vyzval k odchodu mírové jednotky OSN a opět zablokoval Izraeli přístup k Rudému moři. Tyto kroky Izrael chápal jako přípravu k válce a rozhodl, že sám udeří první. Šestidenní válka přinesla Izraeli rozhodující vítězství a získal území Západního břehu, Pásmu Gazy, Sinajského poloostrova, Golanských výšin a Východního Jeruzaléma.



Východní Jeruzalém s Chrámovou horou anektovaný Izraelem roku 1967

Na přelomu 60. a 70. let palestínští ozbrojenci provedli řadu teroristických útoků proti izraelským cílům po celém světě, mimo jiné masakr izraelských atletů na LOH v Mnichově v roce 1972. Izrael odpověděl Operací Boží hněv, pokusem izraelské tajné služby Mosad zlikvidovat strůjce mnichovského útoku. 6. října 1973, v den židovského svátku Jom kipur, překvapivě na Izrael zaútočily Egypt a Sýrie. Jomkipurská válka skončila 26. října konečným vítězstvím Izraele, který však zaznamenal těžké ztráty.



-Menachem Begin, Jimmy Carter a Anwar Sadat v Camp Davidu, 1978



-Jicchak Rabin, Bill Clinton a Jásir Arafat po podepsání Mírových dohod z Osla ve Washingtonu 13. září 1993



-Husajn I., Bill Clinton a Jicchak Rabin během izraelsko-jordánských mírových jednání

Po dlouhých letech nadvlády socialistů vyhrála v roce 1977 ve volbách do izraelského parlamentu Knesetu poprvé pravicová strana Likud. Tentýž rok učinil egyptský prezident Anwar Sadat překvapivou cestu do Izraele a o dva roky později podepsali Sadat a Menachem Begin ve Washingtonu Egyptsko-izraelskou mírovou smlouvu, podle níž se pak Izrael stáhl ze Sinajského poloostrova.

V roce 1978 podnikl Izrael, v reakci na palestinský teroristický útok, Operaci Lítání, při níž došlo k obsazení jižního Libanonu a vytlačení jednotek OOP z této země. Za vlády Likudu také došlo k rozsáhlé expanzi izraelských osad na území Západního břehu Jordánu, která přinesla růst napětí mezi Izraelci a palestinskými Arabi

7. června 1981 Izrael vybombardoval v rámci operace Opera irácký jaderný reaktor v Osiraku, protože se obával, že by ho Irák mohl použít k výrobě jaderných zbraní. V roce 1982 zasáhl Izrael do Libanonské občanské války, aby zničil základny, z nichž OOP ostřelovala raketami severní Izrael, což vedlo k první libanonské válce. Izrael se stáhl z většiny Libanonu v roce 1986, ale v tzv. nárazníkové zóně setrval až do května 2000. V roce 1987 vypukla tzv. první intifáda, arabské povstání proti izraelské přítomnosti v Pásmu Gazy a území západně od Jordánu. Během války v Zálivu v roce 1991 podporovala OOP a mnoho palestinských Arabů Saddáma Husajna a raketové útoky Iráku proti Izraeli.

Téhož roku proběhla za vlády Jicchaka Šamira Madridská konference. Ta byla průlomová tím, že se u jednoho stolu sešly znepřátelené strany, jejichž představitelé zde spolu přímo hovořili poprvé od Války za nezávislost. Během roku 1992 docházelo k přímým schůzkám mezi Izraelci a Araby v různých městech po celém světě. Tentýž rok vyhrál volby Jicchak Rabin. Tzv. Mírová dohoda z Osla byla podepsána 13. září 1993 ve Washingtonu. Z ní vyplývalo, že má být po přechodnou dobu pět let na území Západního břehu a pásma Gazy ustanovena Palestinská samospráva. V roce 1994 byla mezi Izraelem a Jordánskem podepsána Izraelsko-jordánská mírová smlouva.

Podepsání dohod z Osla narazilo na obou stranách na odpor radikálů, což mírový proces značně zkomplikovalo. Na palestinské politické scéně začala sílit opozice, a to zejména Hamás a Palestinský islámský džihád, která se proti Organizaci pro osvobození Palestiny a Smlouvám z Osla začala vymezovat. V Izraeli se proti smlouvě vymezila strana Likud a další pravicová uskupení, sám Jicchak Rabin byl 4. listopadu 1995 zavražděn pravicovým židovským radikálem Jigalem Amirem. Za vlády Benjamina Netanjahua byl podepsán tzv. Hebronský protokol, fakticky znamenající předání města Hebron Palestinské autonomii a stažení izraelské armády z části tohoto města. V říjnu 1998 bylo podepsáno Memorandum od Wye River, jež přineslo postoupení 13 % území Západního břehu palestinským Arabům a úpravu statusu některých oblastí. Za vlády Ehuda Baraka se izraelská armáda stáhla z jižního Libanonu (v květnu 2000) a bylo zahájeno vyjednávání s předsedou Palestinské autonomie Jásirem Arafatem. V červenci 2000 se uskutečnil summit v Camp Davidu, kde Barak nabídl plán na založení Palestinského státu, avšak ten byl Arafatem odmítnut. Po ztroskotání jednání vypuklo 29.09.2000 další povstání palestinských Arabů, tzv. druhá intifáda neboli Intifáda al-Aksá.

V předčasných volbách v únoru 2001 se stal novým premiérem Ariel Šaron. Během své vlády prosadil plán na jednostranné stažení z Pásma Gazy a plán na výstavbu bezpečnostní bariéry kolem Západního břehu. V roce 2006 utrpěl mozkovou mrtvici, po níž upadl do kómatu. Premiérský post pak převzal vicepremiér Ehud Olmert. V červenci téhož roku začala druhá libanonská válka, která znamenala vytrvalé bombardování libanonských cílů izraelskou armádou a ostřelování severu Izraele libanonskou ší'itskou milicí Hizballáh. Konflikt trval několik týdnů a příměří bylo uzavřeno 14. srpna. Po válce v Izraeli zaznívaly silné hlasy kritizující premiéra Ehuda Olmerta a tehdejšího ministra obrany Amira Perece.

Dne 27. listopadu 2007 souhlasili tehdejší izraelský premiér Ehud Olmert a palestinský prezident Mahmúd Abbás s jednáním nad všemi spornými tématy izraelsko-palestinského konfliktu a snahou dosáhnout dohody do konce roku 2008. Začátkem září roku 2007 podniklo Izraelské vojenské letectvo operaci Ovocný sad, při níž vybombardovalo syrský jaderný reaktor. V dubnu 2008 oznámil syrský prezident Bašár Asad, že Sýrie a Izrael již rok jednájí za tureckého zprostředkování o mírové smlouvě; Izrael tuto informaci potvrdil o měsíc později.

Trvalou bezpečnostní hrozbu představuje opakující se ostřelování ze strany palestinských radikálních skupin z Pásma Gazy. Od roku 2005, kdy se Izrael z tohoto území jednostranně stáhl, na něj bylo z Pásma Gazy k červenci 2014 vypáleno více než 11 tisíc raket. Z toho důvodu byl vyvinut a rozmístěn protiraketový systém Železná kopule, který pomáhá snižovat riziko zasažení civilních oblastí. Sám o sobě však raketovou a minometnou hrozbu odstranit nemůže, kvůli čemuž proběhlo několik vojenských operací. Na přelomu let 2008 a 2009 se jednalo o operaci Lité olovo, v listopadu 2012 o operaci Pilíř obrany a mezi červencem a srpnem 2014 proběhla operace Ochranné ostří.

Geografie a klima



Krajina v Horní Galileji



Negevská poušť



Galilejské jezero

Izrael se nachází na východě Středozemního moře, které tvoří jeho západní hranici, dále je ohraničen ze severu Libanonem, ze severovýchodu Sýrií, z východu Jordánskem a z jihozápadu Egyptem. Bez území, která získal během Šestidenní války v roce 1967, má rozlohu 20 770 km², z čehož 2 % tvoří vodní plochy. Území spadající pod izraelskou jurisdikci zahrnuje také Východní Jeruzalém a Golanské výšiny, s nimiž má rozlohu 22 072 km². Celková rozloha území pod izraelskou vládou včetně vojensky ovládaných a částečně autonomních palestinských území na Západním břehu Jordánu činí 27 799 km². Navzdory tomu, že Izrael je malou zemí, nacházejí se zde rozmanité geografické jevy a zvláštnosti, například Negevská poušť na jihu či horské hřbety Galileje, Karmelu a Golan na severu.

Východně od centrální vysočiny se nachází Jordánské údolí, jež je částí Velké příkopové propadliny. Řeka Jordán teče od hory Hermon přes Chulské údolí a Galilejské jezero do Mrtvého moře, které je nejnižší položeným místem na Zemi. Na jihu se rozkládá údolí Vádí al-Araba končící v Akabském zálivu Rudého moře. Pro Izrael a Sinajský poloostrov jsou jedinečné erodované kráterovité útvary zvané machtešim. Největší machteš na světě je Machteš Ramon v Negevské poušti, který je až 40 km dlouhý a 10 km široký.

Extrémní rozdíly

Nejnižší bod: Mrtvé moře –408 metrů

Nejvyšší bod: hora Hermon na Golanských výšinách 2 814 m n. m., jinak hora Meron 1208 m n. m.

Klima

Teplota vzduchu v Izraeli kolísá, a to zejména během zimy. V horských oblastech převládá chladné a větrné podnebí, mnohdy doprovázené sněžením. Vrchol hory Hermon má po většinu roku sněhovou pokrývku a každoročně obvykle sněží i v Jeruzalémě. Pobřežní města jako Tel Aviv a Haifa mají chladné, deštivé zimy a dlouhá a teplá léta – tj. středozemní podnebí. Ve vesnici Tirat Cvi v severní části Jordánského údolí byla zaznamenána nejvyšší teplota v celé Asii (53,7 °C). Mezi květnem a zářím je v Izraeli déšť vzácností. Kvůli malému množství vodních zdrojů se izraelští vědci zaměřují také na vývoj technologií minimalizujících spotřebu vody. Jedním z jejich vynálezů je kapková závlaha, která umožňuje pěstitelům úsporně dávkovat vodu každé rostlině zvlášť. Izraelci využívají příznivých geografických podmínek pro výrobu solární energie, v jejíž produkci na osobu jsou na prvním místě na světě.

Vláda a politika

Izrael je parlamentní zastupitelská demokratická republika s pluralitním politickým systémem a všeobecným rovným volebním právem.¹ Hlavou státu je prezident, který je volen parlamentem na 7 let. Výkonná moc je v rukou vlády, v jejímž čele stojí premiér. Premiérem se může stát pouze člen parlamentu, který získá potřebnou většinu hlasů – obvykle to bývá předseda nejsilnější politické strany. Zákonodárným orgánem je jednokomorový parlament Kneset tvořený 120 poslanci. Ti jsou voleni na základě poměrného volebního systému na čtyřleté volební období. Pokud však parlament odvolá premiéra nebo vládě nevysloví důvěru, je Kneset rozpuštěn předčasně. Izrael nemá psanou ústavu a jeho politický systém je ukotven v jedenácti základních zákonech. V roce 2003 začal Kneset vypracovávat návrh oficiální ústavy, založené na těchto zákonech.



Kneset – izraelský parlament

Soudní systém

Izrael má trojstupňový soudní systém. Na nejnižší úrovni jsou městské soudy sídlící ve většině měst. Vyšší instancí jsou distriktní soudy sloužící jako odvolací soudy a v některých případech jako soudy první instance; nacházejí se v pěti ze šesti izraelských distriktů (mimo Jeruzalémský distrikt). Třetí a nejvyšší stupeň je Nejvyšší soud Státu Izrael, který sídlí v Jeruzalémě a slouží jako odvolací soud a soud první instance v závažných případech, kdy je zpochybněna zákonnost rozhodnutí a postupů představitelů státu. Izrael není členem Mezinárodního trestního soudu kvůli obavě, že by soud mohl být vůči Izraeli předpojatý. Izraelský právní systém kombinuje britské zvykové právo, kontinentální právo a židovské náboženské právo. Je založen na principu *stare decisis* (precedens) a na obžalovacím způsobu řízení, kdy strany sporu předkládají soudu důkazní materiály. Svatby a rozvody jsou v jurisdikci židovských, muslimských, drúzských a křesťanských náboženských soudů. Izraelský základní zákon *Lidská svoboda a důstojnost* zaručuje lidská práva a svobody. Izrael je jediná země v oblasti Blízkého východu označená k roku 2013 organizací Freedom House za svobodnou v oblasti lidských a politických práv, zatímco území Palestinské autonomie bylo touto organizací hodnoceno jako nesvobodné. Na žebříčku svobody tisku organizace Reportéři bez hranic se Izrael k roku 2014 nachází na 96. místě ze 180 hodnocených zemí. V souvislosti s arabsko-izraelským konfliktem kritizují organizace Amnesty International a Human Rights Watch porušování lidských práv Izraelem. Porušování občanských svobod na okupovaných územích je také kritizováno nevládní izraelskou organizací Be-celem. Od roku 1995 je v Izraeli uzákoněn systém státní zdravotní péče.

Administrativní dělení

Izrael je rozdělen do šesti hlavních distriktů (*mechozot*, singulár *machoz*) – Centrální distrikt, Haifský distrikt, Jeruzalémský distrikt, Severní distrikt, Jižní distrikt a Telavivský distrikt. Distrikty jsou dále rozděleny do patnácti subdistriktů (*nafot*, singulár *nafa*). Každý subdistrikt se dále dělí na přirozené oblasti, kterých je celkem padesát. V zemi se dále nachází tři metropolitní oblasti, v nichž k roku 2012 žilo celkem 5 113 000 obyvatel, a to Tel Aviv (3 464 100 obyvatel), Haifa (1 073 900) a Beerševa (574 900). Co do rozlohy i počtu obyvatel je k témuž roku největším izraelským městem Jeruzalém s 815 300 obyvateli a 126 km². Co do lidnatosti jej následovali Tel Aviv (414 600), Haifa (272 200) a Rišon le-Cijon (235 100).

Okupovaná území

Jako Izraelem okupovaná území se označují území Západního břehu Jordánu, Východního Jeruzaléma a Golanských výšin, která byla po Šestidenní válce v roce 1967 zabrána Egyptu, Jordánsku a Sýrii. Termín byl používán také pro Sinajský poloostrov, navrácený Egyptu podle Egyptsko-izraelské mírové smlouvy. Na všech těchto územích byly zakládány izraelské osady. Ve Východním Jeruzalémě a na Golanských výšinách je uplatňováno izraelské právo; tato území byla začleněna do vlastního Izraele a jejich občanům bylo nabídnuto izraelské občanství. Naopak Západní břeh zůstává pod vojenskou správou. Izrael tamní osady, ve kterých žije zhruba 450 tisíc Židů, stále rozšiřuje. Většina jednání o těchto územích probíhala na základě rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 242, která požaduje stažení Izraele z okupovaných území a jejich návrat arabským státům výměnou za mír.



Populace Západního břehu se skládá převážně z palestinských Arabů, jak původních obyvatel, tak uprchlíků Války za nezávislost z roku 1948. Od roku 1967 do roku 1993 žili Arabové na těchto územích pod izraelskou vojenskou správou. Od Dohod z Osla a Dopisů o vzájemném uznání je většina palestinské populace a měst pod správou tzv. Palestinské autonomie, avšak Izrael nad většinou území stále vykonává vojenský dohled. Kvůli vzrůstajícím sebevražedným útokům při Druhé intifádě (také nazývané Oslo válce) se izraelská vláda rozhodla vybudovat kolem Západního břehu zeď, tzv. bezpečnostní bariéru. V roce 2005 stáhl Izrael své občany a vojenské síly z oblasti Pásmu Gazy a čtyř osad na Západním břehu. Nadále toto území ovšem fakticky vojensky i ekonomicky kontroluje.

Zahraníční vztahy

Izrael udržuje diplomatické vztahy se 161 zeměmi a po celém světě má 94 diplomatických zastoupení. Z Ligy arabských států mají s Izraelem plné diplomatické vztahy pouze Egypt a Jordánsko, které s ním podepsaly mírové smlouvy v letech 1979 a 1994, a Mauritánie, jež navázala s Izraelem diplomatické vztahy v roce 1999. Další dva státy Ligy arabských států – Maroko a Tunisko – ukončily své částečné diplomatické styky s Izraelem počátkem Druhé intifády.

v roce 2000. Od roku 2003, kdy ministr zahraničních věcí Izraele navštívil Maroko, se izraelsko-marocké vztahy zlepšují. Podle izraelského zákona jsou Libanon, Sýrie, Saúdská Arábie, Irák a Jemen nepřátelské země a občané Izraele je nesmí navštívit bez povolení ministerstva vnitra. Od roku 1995 je Izrael součástí Středomořského dialogu, v němž spolupracuje sedm zemí ležících kolem Středozemního moře a Severoatlantická aliance (NATO). Mezi nejbližší izraelské spojence patří Spojené státy americké, Německo, Spojené království, Česko a Indie. Spojené státy byly první zemí, která uznala Izrael, poté jej uznal i Sovětský svaz. Vzhledem ke stejným politickým a náboženským hodnotám pokládají Spojené státy Izrael za svého nejbližšího spojence v jihozápadní Asii. Silné vztahy Německa s Izraelem vychází z německé snahy odškodnit a napravit holokaust. Obě země se podílí na vědeckých a vzdělávacích aktivitách a jsou silnými ekonomickými a vojenskými partnery. Česká náklonnost Izraeli pramení hlavně z odkazu Václava Havla, který jej po dobu svého působení v úřadu prezidenta a i poté podporoval. Indie navázala plné diplomatické vztahy s Izraelem v roce 1992 a od té doby s ním udržuje silné vojenské a kulturní partnerství. Spojené království, které má s Izraelem vztah již z dob Britského mandátu Palestina, s ním udržuje silné obchodní vazby. Diplomatické vztahy měl Izrael za dynastie Pahlaví i s Íránem, během íránské revoluce však Írán uznání Izraele zrušil. Silné spojenectví pojilo Izrael rovněž s Tureckem. Ačkoliv spolu obě země navázaly plné diplomatické vztahy až v roce 1991, již od roku 1949 mezi nimi probíhala spolupráce. Vzájemné vztahy výrazně utrpěly v květnu 2010 v důsledku izraelského zásahu proti konvoji do Pásma Gazy, při němž zemřelo devět Turků.

Vztahy s Československem a Českou republikou

V době předstátní a v počátečních letech existence státu měl Izrael velmi dobré vztahy s Československem, které mu i přes embargo OSN poskytovalo vojenskou a hospodářskou pomoc, v době První arabsko-izraelské války pro mladý stát životně důležitou. Po změně izraelské politiky Sovětského svazu však Československo začalo naopak podporovat a vyzbrojovat Egypt, a Izrael se tak stal až do Sametové revoluce v roce 1989 nepřátelskou zemí. Diplomatické vztahy mezi Izraelem a Československem byly obnoveny až 9. února 1990.

Mezi Českou republikou a Izraelem existuje řada bilaterálních smluv, z nichž některé spadají do dob ČSFR (Dohoda o letecké dopravě, 1991). Po vstupu České republiky do Evropské unie byly zrušeny ty smlouvy, které byly v rozporu s unijním právem. Mezi důležité mezistátní dohody patří Smlouva o zamezení dvojího zdanění a zabránění daňového úniku v oboru daní z příjmu (1993), Dohoda o spolupráci v zemědělství (1996), Smlouva o bezvízovém styku (1996), Dohoda o vzájemné pomoci v celních otázkách (1997) a Dohoda o vzájemné podpoře a ochraně investic (1997). Během roku 2008 byla připravena Dohoda o výzkumu a vývoji. Bezvízový styk se mezi Českou republikou a Izraelem vztahuje výhradně na turistiku. Mezi zeměmi není uzavřena dohoda o poskytování bezplatné zdravotní péče.

Obrana a bezpečnost

Izraelské obranné síly se skládají z pozemních sil, letectva a námořnictva. Vznikly v roce 1948 během Války za nezávislost transformací Hagany a několika dalších polovojenských organizací, jejichž existence předcházela založení státu. Armáda při svých operacích vychází z informací vojenské zpravodajské služby Aman, která spolupracuje se zpravodajskou službou Mosad a bezpečnostní službou Šin Bet. Izraelské obranné síly se již mnohokrát účastnily ozbrojených konfliktů, což z nich činí jednu z nejzkušenějších a nejlépe připravených armád světa.

Většina Izraelců je v 18 letech povolána k povinné vojenské službě. Muži slouží tři roky, ženy dva a vojenskou službu je třeba vykonat ještě před nástupem na vysokou školu. Poté muži prodělávají každoroční několikátýdenní vojenské cvičení až do svých zhruba čtyřiceti let; toto se netýká většiny žen. Osvobození od povinné vojenské služby jsou izraelští Arabové a charedim, osvobození studentů ješiv od povinné vojenské služby však naráží v izraelské společnosti na protesty. Alternativou pro osoby, které získají osvobození z různých důvodů, je *Šerut Le'umi* neboli národní služba, jež zahrnuje službu v nemocnicích, školách a jiných sociálně prospěšných programech. Izraelská armáda má k roku 2008 celkem 621 500 vojáků, z toho 176 500 aktivních vojáků a 445 000 rezervistů. K roku 2008 má pozemní armáda 133 000 vojáků, námořnictvo 9500 a letectvo 34 000 vojáků.



Izraelský tank Merkava Mk 3

Armáda je vybavena vyspělými zbraňovými systémy buď navrženy a vyrobeny v Izraeli, nebo některými zahraničními produkty. Významným zahraničním dodavatelem jsou zejména Spojené státy americké. Předpokládá se, že v letech 2008–2017 poskytnou Izraeli vojenskou pomoc ve výši 30 miliard dolarů. Ve spolupráci Izraele a USA byl vyvinut systém protiraketové obrany Arrow. Izrael rovněž od jomkipurské války v roce 1973 vyvinul vlastní síť špionážních satelitů. Úspěch programu špionážních satelitů Ofek zařadil Izrael mezi sedm zemí světa, které mají satelitní kapacity a technologie. Izrael také vyvinul svůj vlastní bitevní tank Merkava, který nebyl nikdy prodán do zahraničí. Od svého založení vynakládá Izrael na svou obranu významný podíl hrubého domácího produktu (HDP). V roce 1984 to například činilo 24 % HDP, zatímco k roku 2012 činily výdaje na obranu 5,69 % HDP.

Izrael není signatářem Smlouvy o nešíření jaderných zbraní a je pravděpodobné, že vlastní jaderné zbraně. Jejich vlastnictví ale nikdy oficiálně nepotvrdil ani nevyvrátil. Izrael údajně ve spolupráci s Jihoafrickou republikou provedl v roce 1979 úspěšný jaderný test na námořní plošině v severní části Antarktidy. Odhady množství izraelských jaderných hlavic se liší, většinou se pohybují mezi osmdesáti a dvěma sty, některé odhady však mluví až o čtyřech stech hlavicích. O 400 hlavicích hovoří i World Tribune, který se odvolává na zdroje z letectva USA.

Ekonomika



1 šekel (NIS)



Jeruzalémský technologický park

Izrael patří k nejvíce ekonomicky a průmyslově rozvinutým zemím jihozápadní Asie. Roku 2012 měl 49. nejvyšší hrubý domácí produkt (HDP), 260,9 miliard dolarů, a 37. nejvyšší HDP na obyvatele v paritě kupní síly, 33 878 dolarů. Na indexu snadnosti podnikání se v roce 2013 umístil na 35. místě ve světě. V roce 2007 byl přizván do Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD), která podporuje spolupráci mezi státy, jež dodržují demokratické principy a mají ekonomiku svobodného trhu. Přes omezené přírodní zdroje se stal Izrael v uplynulých 20 letech z velké části soběstačným, a to především díky intenzivnímu rozvoji zemědělství a průmyslu v oblasti produkce potravin; z klíčových potravinářských surovin musí dovážet pouze obilí a hovězí maso. Izrael rovněž výrazně investuje do vědy a výzkumu; tyto investice v roce 2010 činily 4,34 % HDP, zatímco průměr zemí OECD činil 2,38 % HDP a Česká republika vynakládá 1,55 % HDP. Mezi nosné obory se řadí informatika a komunikační technika, medicínské obory, biotechnologie a nanotechnologie. Míra nezaměstnanosti byla ve čtvrtém čtvrtletí roku 2010 celkem 6,6 %. Izrael má dlouhodobě negativní obchodní bilanci (objem importu je větší než exportu). V roce 2012 činil objem importu 73,1 miliard dolarů oproti 63,1 miliardám exportu. Dováží se především obilí, hovězí maso, fosilní paliva, suroviny a vojenské vybavení. Z fosilních paliv Izrael importuje uhlí, zemní plyn a zejména ropu, kterou zpracovává na zemědělská hnojiva, paliva a farmaceutika. Mezi hlavní exportní komodity patří ovoce, zelenina, farmaceutika, software, chemikálie, vojenské technologie a diamanty. Mezi hlavní obchodní partnery Izraele patří USA, Velká Británie, státy Beneluxu, Švýcarsko, Německo, Francie a Itálie.

Ekonomická spolupráce mezi Izraelem a Českem má trvale rostoucí tendenci. V rámci vzájemného obchodu činil k roku 2013 objem importu z České republiky dohromady 630,8 milionů dolarů oproti 220,5 milionům dolarů exportu. Do Izraele se dováží zejména automobily, dále též farmaceutika, měřicí přístroje, aj. Dováží se naopak léčiva, chemické sloučeniny, optické a lékařské přístroje. Významné je působení izraelských společností na českém trhu; za největší zahraniční investici roku 2008 v České republice v celkové výši 100 milionů dolarů stojí izraelská firma Teva Pharmaceutical Industries, vyrábějící generická léčiva. Důležitá je rovněž koupě české firmy NESS Logos a. s., podnikající v oblasti informačních technologií, izraelskou Ness Technologies za 68 milionů dolarů.

Oficiální izraelskou měnou je nový izraelský šekel (NIS, *šekel chadaš*), který platí i na území Palestinské autonomie. V oběhu je od roku 1985, kdy nahradil izraelský šekel, jenž v roce 1980 nahradil izraelskou liru. Díky své síle se stal jednou ze 17 měn obchodovaných na světových trzích.

Průmysl



Izraelský průmysl zaměstnává 16 % pracujících a na HDP se podílí 30 %. Mezi nejvýznamnější a nejrozvinutější odvětví průmyslu patří průmysl letecký, komunikační, softwarový, elektronický, zbrojní, potravinářský, textilní, tabákový a chemický, dále zpracování diamantů, výroba dopravních prostředků, elektronika, papírenský a polygrafický průmysl, rafinace ropy a hutnictví železa. V roce 2007 průmyslová výroba jednotlivých oborů vzrostla o 5 % až 10 %.

Izrael patří k světové špičce v oboru ochrany vody a využití geotermální energie. Jeho úspěchy ve špičkových technologiích v oblasti softwaru, komunikací a přírodních věd jsou srovnatelné se Silicon Valley v USA. Svá první zámořská výzkumná a vývojová centra vybudovaly v Izraeli společnosti Intel a Microsoft, IBM, Cisco Systems a Motorola. V oblasti hi-tech (elektronika, avionika, farmacie, atp.) došlo v roce 2007 až ke 20ti procentnímu růstu.

Nerostné bohatství Izraele je omezené. Těží se draselná, hořčnatá a bromová sůl (z Mrtvého moře), fosfáty a stavební suroviny (sádra a stavební kámen). V malé míře se těží měděná a železná ruda, ropa a zemní plyn. Probíhá také geologický průzkum ložisek zemního plynu ve středomořském šelfu poblíž Aškelonu.

Zemědělství

Izrael má vysoce rozvinuté zemědělství. To k roku 2012 zaměstnává 1,6 % pracujících a na HDP se podílí 2,4 %. V roce 2007 došlo k přibližně 10% růstu rostlinné produkce. Zemědělská půda se získává finančně nákladným zúrodněním pouště – zavodňováním, odsolováním a vhodnou druhovou skladbou rostlin. Orná půda zabírá 15,45 %, pastviny 7 % a lesy 5,3 % rozlohy státu. Přibližně 54 % celkové výměry zemědělské půdy je zavlažováno a zemědělci se tak podílí zhruba 60 % na celkové izraelské spotřebě sladké vody. Většina zemědělské půdy patří kibucům, což jsou osady pracující na základě kolektivního vlastnictví výrobních prostředků (s výjimkou půdy). Dalším typem zemědělských osad v Izraeli jsou mošavy, družstva samostatných sedláků, kteří se sdružují pouze za účelem prodeje úrody nebo nákupu surovin. Množství původně zemědělských podniků také zřídilo přidruženou průmyslovou výrobu. Mezi pěstované plodiny patří obilí, citrusové plody, olivy, brambory, bavlna, cukrová řepa, tabák, vinná réva a rajčata. Důležitý je také chov dobytka, většinou skotu, velbloudů, koz, ovcí a drůbeže. Rybolov se provozuje ve Středozemním moři, zajímavostí je chov teplomilných ryb v poušti, kde se k jejich chovu používá poloslaná voda čerpaná z termálních vrtů.

Značným problémem je nedostatek vodních zdrojů. Jediným větším zdrojem je Galilejské jezero a řeka Jordán. Pro zavlažování technických plodin se používá tzv. recyklovaná voda (v roce 2006 to bylo 550 milionů m³). Voda se získává i pomocí odsolování (400 milionů m³ v roce 2007). Proti nepříznivým přírodním podmínkám se Izrael snaží využívat moderní technologie a inovace. Používají se například biotechnologie, tkáňové kultury či kapková závlaha.

Na základě základního zákona je vlastníkem půdy stát (zhruba 93 %) a její prodej je možný pouze výjimečně, obvykle stát půdu pronajímá zpravidla na 49 let.

Cestovní ruch

Dalším odvětvím ekonomiky je cestovní ruch, zejména náboženské poutnictví. Izrael přitahuje turisty svým podnebím, plážemi, archeologickými a historickými pamětihodnostmi i jedinečnou geografii. Na cestovní ruch měly značný dopad bezpečnostní problémy, ale roku 2008 se již situace vrací zpět k normálu.

Mezi turisty nejčastěji navštěvovaná místa patří:

Jeruzalém, hlavní město moderního Státu Izrael. Nejposvátnější místo judaismu a křesťanství, kde stál Jeruzalémský chrám a v současnosti jeho pozůstatek tzv. Zeď nářků, město, kde Ježíš

Kristus učil, byl ukřižován a pohřben. Třetí nejsvětější místo islámu, kde se nachází Skalní dóm a mešita al-Aksá.



Nábřeží a pláže v Tel Avivu



Staré Město Jeruzalémě

Safed, jedno ze svatých měst judaismu, v 15. a 16. století významné centrum studia kabaly.

Masada, během první židovské války se Masada stala posledním místem odporu židovských povstalců proti Římanům.

Hebron, druhé nejsvětější město judaismu. Podle Tóry je místem posledního odpočinku patriarchů a prametek. Předtím, než se král David přesunul do Jeruzaléma, byl Hebron hlavním městem Izraelského království.

Tel Aviv, největší metropolitní oblast, pobřežní město, kosmopolitní a finanční centrum.

Betlém, místo posledního odpočinku Ráchel, rodiště krále Davida a Ježíše Krista.

Mrtvé moře, nejnižší položené odkryté místo na zemském povrchu, nejnižší položené slané jezero a také jedno z nejslanějších jezer na světě.

Věda a školství

Izrael má nejvyšší průměrnou délku vzdělání v jihozápadní Asii a společně s Japonskem se umísťuje na druhém místě mezi státy s nejdelší průměrnou dobou vzdělání v Asii (po Jižní Koreji, data z roku 2004). Podle Organizace spojených národů má Izrael největší míru gramotnosti v celé jihozápadní Asii. Zákon o vzdělání z roku 1953 rozděluje školy v Izraeli do pěti skupin: státní sekulární, státní náboženské, ultraortodoxní, osadnické a arabské. Největší skupinou jsou veřejné sekulární školy, které navštěvuje většina židovských a nearabských dětí. Arabové obvykle posílají své děti do škol, kde je vyučujícím jazykem arabština.

Povinná školní docházka v Izraeli trvá od 3 do 18 let. Školy jsou rozděleny do tří stupňů – základní škola prvního stupně (1. – 6. třída), základní škola druhého stupně (7. – 9. třída) a střední škola (10. – 12. třída), která je zakončena maturitní zkouškou bagrut. Ta se skládá z předmětů: matematika, bible, hebrejštiny, hebrejská a světová literatura, angličtina, dějepis a základy společenských věd. V arabských, křesťanských a drúzských školách jsou zkoušky ze studia bible nahrazeny zkouškami z dědictví islámu, křesťanství a Drúzů.

Všech devět izraelských univerzit je subvencovaných státem. Nejstarší izraelskou univerzitou je Hebrejská univerzita v Jeruzalémě, která je zároveň domovem Národní a univerzitní knihovny, disponující největší sbírkou knih s židovskou tematikou na světě. V roce 2014 se umístila na 70. místě v Šanghajském žebříčku pěti set nejprestižnějších univerzit světa. Mezi další izraelské univerzity patří Technion – Izraelský technologický institut, Weizmannův institut věd, Telavivská univerzita, Bar-Ilanova univerzita, Haifská univerzita, Ben Gurionova univerzita v Negevu, Open University of Israel a Arielská univerzita. Izrael se řadí na třetí místo na světě v podílu vysokoškolsky vzdělaných obyvatel (20 % populace). Čtyři izraelští vědci jsou nositeli Nobelových cen a Izrael registruje nejvíce vědeckých článků na jednoho obyvatele ze všech zemí světa. Prvním izraelským kosmonautem se v roce 2003 stal Ilan Ramon, který sloužil jako palubní specialista při osudovém letu STS-107 raketoplánu Columbia.

Demografie.

V dubnu 2013 měl Izrael 8 002 300 obyvatel. Toto číslo nezahrnuje pouze samotný Izrael (v hranicích z roku 1967), ale i občany Izraele v Judeji a Samaří, Golanských výšinách a Východním Jeruzalémě. Koncem roku 2012 žilo na Západním břehu Jordánu celkem 341 400 Izraelců, a to ve městech jako Ma'ale Adumim, Modi'in Ilit, Bejtár Ilit nebo Ariel a v osadách, jež zčásti vznikly před založením Izraele a byly obnoveny po šestidenní válce, jako jsou Hebron a Guš Ecion. Na

Golanských výšinách žilo o rok dříve přes 20 tisíc Izraelců. V roce 2010 žilo 198 tisíc Izraelců ve Východním Jeruzalémě. Celkový počet izraelských osadníků je přes 500 tisíc (6,5 % izraelské populace). Přibližně 7800 Izraelců žilo v osadách v Pásmu Gazy, než byli evakuováni v souladu s plánem na jednostranné stažení. Přibližně 68 % izraelských Židů se narodilo v Izraeli (tito lidé se označují slovem *sabra*), 22 % jsou imigranti z Evropy a Ameriky a 10 % jsou imigranti z Asie a Afriky (včetně Arabského světa). 70 % izraelské populace žije při pobřeží Středozemního moře.

Dva úřední jazyky jsou hebrejštiny a arabština. Hlavním jazykem je hebrejštiny a hovoří jí většina populace. Arabsky hovoří izraelští Arabové a Židé, kteří do Izraele imigrovali z arabských zemí. Většina Izraelců komunikuje i v angličtině. Kvůli množství imigrantů lze na ulici slyšet i mnoho dalších jazyků. Lidé z bývalého Sovětského svazu a Etiopie v Izraeli značně rozšířili ruštinu a amharštinu. V letech 1990–1994 vzrostl podíl přistěhovalců z bývalého SSSR na 12 % celkové izraelské populace. Během 90. let nastal významný příliv pracovních sil z Rumunska, Thajska a některých zemí Afriky a Jižní Ameriky, který se odhaduje na 200 tisíc osob. Od roku 2006 do Izraele dorazilo na 70 tisíc uprchlíků z Afriky, které Izrael považuje za ekonomické imigranty ohrožující židovský charakter země.

Náboženství



Světové centrum Bahá'ív Haifě



Zed' nářků a Skální dóm, Jeruzalém

Izrael byl založen jako domovina pro židovský lid a je často označován jako Židovský stát. Zákon o návratu zaručuje všem Židům, kteří mají židovské předky, i konvertitům právo na získání izraelského občanství. Zhruba tři čtvrtiny populace (76,1 %) jsou Židé. Asi 40–50 % Židů se považuje za sekulární (hebrejsky חילוני, *chiloni*; לא דתי, *lo dati* – nevěřící či חופשי, *chofši* – volnomyšlenkáři), 30–40 % se považuje za tradicionalisty (hebr. מסורתי, *masorti* či דתי, *dati* – věřící) a 20 % se považuje za religiózní (mezi ně patří charedim a ortodoxní Židé).¹ Muslimové představují s 16,2 % izraelské populace největší náboženskou menšinu. Izraelští Arabové, kteří představují 19 % populace, tomuto číslu významně přispívají, jelikož více než čtyři pětiny (82,6 %) jich jsou muslimové, dále je 8,8 % z nich křesťanů a 8,4 % Drúzů. Členů jiných náboženských skupin jako buddhistů a hinduistů je jen málo.

Jeruzalém má díky Zdi nářků, Chrámové hoře, mešitě Al-Aksá a bazilice Svatého hrobu zvláštní místo v srdcích Židů, muslimů a křesťanů. Další důležitá náboženská místa se nacházejí v Judejských horách, mezi ně patří například místo narození Ježíše a Ráchelin hrob v Betlémě či Jeskyně patriarchů v Hebronu. Ústředním místem víry Bahá'í je Haifa a její zakladatel Bahá'u'lláh je pohřben v Akko.

Kultura

Izrael má díky rozmanitosti své populace nesmírně bohatou kulturu. Všichni příchozí si s sebou do Izraele přinesli své kulturní a náboženské zvyklosti a obdobně jako Spojené státy americké se i Izrael stal jakýmsi tavícím kotlíkem zvyků a věrouk. Izrael je jedinou



Galilejské muzeum

zemí na světě, v níž se život a události odvíjejí podle židovského kalendáře. Práce a prázdniny ve školách se řídí podle židovských svátků a šabat je oficiálním dnem odpočinku. Na izraelskou kulturu měla vliv i početná arabská menšina, a to zejména v oblastech architektury, hudby nebo kulinářství. Izraelská literatura je psaná převážně hebrejsky a jedná se především o poezii a prózu. Obrovské množství hebrejských knih lze přičíst na vrub renesanci hebrejského jazyka v polovině 19. století. Malá část literatury je však publikována i například v arabštině nebo angličtině. Ze zákona je dáno, že dva výtisky všech knih vydaných v Izraeli musí být uloženy do Národní a univerzitní knihovny při Hebrejské univerzitě v Jeruzalémě. V roce 2001 byl zákon doplněn o audio a video nahrávky a jiné typy netištěných médií. K roku 2006 bylo 85 % z knih ukládaných do knihovny v hebrejštině. Každoročně se v červnu koná festival Týden hebrejské knihy. Součástí festivalu je veletrh knih, autorská čtení a prezentace izraelských autorů, je zde také uděleno nejprestižnější izraelské literární ocenění – Sapirova cena. Izraelská hudba také odráží rozmanitost izraelské kultury, je ovlivněna hudebními styly z celého světa, ať už jemenskou hudbou, chasidskými melodiemi, arabskou či řeckou hudbou, jazzem, popem, nebo rockem.

Mezi světově uznávaná tělesa patří Izraelská filharmonie, jež byla založena roku 1936, a která má každoročně více než dvě stě představení. Izrael je rovněž rodištěm mnoha hudebníků – celosvětově známí jsou například Jicchak Perlman a Pinchas Zukerman. Izrael se takřka každoročně od roku 1973 účastní soutěže Velká cena Eurovize, kterou již třikrát vyhrál a dvakrát pořádal. V Ejlatu se od roku 1987 koná každoroční letní *Red Sea Jazz Festival*.

Jakožto pokračovatel divadelních tradic východoevropského jidiš divadla má Izrael živou a činorodou divadelní scénu. Nejstarší divadelní společností a národním divadlem je divadlo ha-Bimav Tel Avivu, založené roku 1918.

V Izraeli se nachází množství muzeí; mezi nejvýznamnější patří Izraelské muzeum v Jeruzalémě a Svatyně knihy, kde jsou umístěny svitky od Mrtvého moře. Nachází se zde rozsáhlé sbírky židovského a evropského umění. Významný je památník obětí a hrdinů holocaustu Jad vašem, největší a nejobsáhlejší archiv dokumentů o holocaustu na světě. V kampusu Telavivské univerzity se nachází muzeum diaspory Bejt ha-Tfucot. Mimo hlavní muzea ve velkých městech existuje také mnoho menších muzeí s kvalitními uměleckými sbírkami v menších městech a kibucech. Země oplývá množstvím archeologických nálezů a vykopávek, archeologie v Izraeli představuje významnou disciplínu a mnohé její objevy se stávají cílem turistických výprav.

Sport

Sport a fyzická cvičení nebyla po dlouhou dobu v rámci židovské kultury důležitá. Na atletické dovednosti, které byly oceňovány starověkými Řeky, se Židé dívali skrz prsty, jelikož byly chápány jako nevitáný dopad helénistické kultury. Již středověký rabín a lékař Maimonides však zdůrazňoval důležitost fyzické aktivity a udržování se v kondici. Jeho názor byl oživen v 19. století Maxem Nordauem a počátkem 20. století vrchním palestinským rabínem Abrahamem Issacem Kookem, který tvrdil, že: „*tělo slouží duši, a pouze zdravé tělo může zaručit zdravou duši.*“

Od 30. let 20. století se v Izraeli každé čtyři roky konají Makabejské hry, které jsou pro tamní atlety událostí srovnatelnou s Olympijskými hrami. Mezi divácky nejpopulárnější sporty patří fotbal a basketbal. Basketbalový klub Makabi Tel Aviv pětkrát vyhrál mistrovství Evropy v basketbalu klubů. Beerševa se stala mezinárodním šachovým centrem, kde žije mnoho šachových mistrů ze zemí bývalého SSSR. V roce 2005 se zde konalo mistrovství světa družstev v šachu a zdejší velmistr Boris Gelfand se umístil na druhém místě v Mistrovství světa jednotlivců v šachu 2007. Izrael získal celkem sedm olympijských medailí, včetně zlaté medaile z LOH v Aténách v disciplíně windsurfing.

Tel Aviv

Tel Aviv-Jaffa (hebrejsky תל-אביב-יפו, arabsky تل أبيب, *Tal Abīb*), obvykle jen **Tel Aviv** (doslova *Jarní pahorek*), je druhé největší izraelské město s 426 100 obyvateli (údaj z konce roku 2014). Od vzniku Státu Izrael do roku 1949 fungoval jako jeho hlavní město a sídlo ústředních orgánů. Organizace spojených národů a většina jejích členských států neuznala Jeruzalém za součást Izraele, a mají velvyslanectví v Tel Avivu.

Tel Aviv je zároveň správním centrem Telavivského distriktu a největším a nejlidnatějším městem metropolitní oblasti Guš Dan, ve které k roku 2007 žilo 3,15 milionu obyvatel. Město leží na pobřeží Středozemního moře na ploše 51,8 km².

Město bylo založeno roku 1909 na předměstí tou dobou převážně arabského starobylého přístavního města Jaffa (hebrejsky יפו, *Jafo*). Růst Tel Avivu však Jaffu v krátké době zastínil. Ke sjednocení obou měst došlo v roce 1950. Část Tel Avivu zvaná Bílé Město, kde je největší soubor modernistických budov na světě, byla roku 2003 zapsána na seznam Světového dědictví UNESCO.

Tel Aviv je ekonomickým a kulturním centrem Izraele. Nachází se v něm centrála Mosadu, izraelské tajné služby. Dále zde sídlí Telavivská burza cenných papírů a mnoho firem i výzkumných a vývojových center. Mezi atraktivitu místa patří pláže, kavárny, obchodně-zábavní centra a památky, díky nimž je oblíbeným cílem turistů. Podle průzkumu společnosti Mercer z roku 2008 se jedná o nejdražší město Blízkého východu a 14. nejdražší město světa.

Název

Název města byl z mnoha různých návrhů (např. Herzlija) vybrán roku 1910. Hebrejský název byl zvolen v duchu ideje obnovy starověké židovské domoviny. Tel Aviv je složenina hebrejských slov *Tel* (pahorek a typ blízkovýchodní archeologické lokality) a *Aviv* (hebrejsky „jaro,“ symbolizuje obnovení). Doslova tak znamená „Jarní pahorek.“ Jméno města je rovněž hebrejským titulem knihy Theodora Herzla *Staronová země* (*Altneuland*), kterou z němčiny přeložil polský sionistický vůdce Nachum Sokolov. Ten se nechal inspirovat veršem z Ezechiela prorokův:

„Tak jsem přišel do Tel Abíbu k přesídlencům usazeným u průplavu Kebaru, k těm totiž, kteří tam byli usazeni, a seděl jsem tam po sedm dní a vzbuzoval mezi nimi úděs.“

— Kniha Ezechiel 3:15

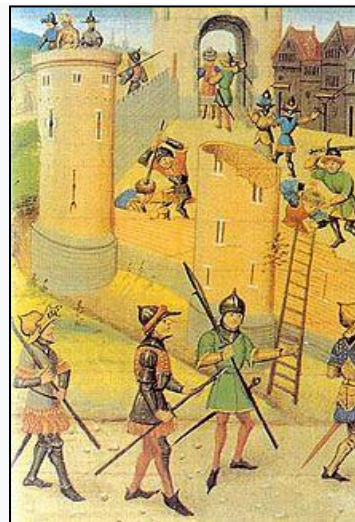
Teorie o původu jména *Jaffa* nebo *Jafo* se různí. Někteří se domnívají, že se jedná o odvozeninu ze slov *jafa* nebo *jofi*, což v hebrejštině znamená „krásný“. Podle další tradice je název města odvozen od Noemova syna Jáfeta, který město údajně založil.

Dějiny

Jaffa



Gustav Bauernfeind, *Trh v Jaffě* (1887)



Saladin útočí na křižáky v Jaffě, středověký rukopis

Jaffa je starobylé přístavní město, považované za jedno z nejstarších měst na světě. Zdejší přírodní přístav je využíván již od doby bronzové a je rovněž zmíněn ve staroegyptských dopisech z roku 1470 př. n. l., oslavujících jeho dobytí faraonem Thutmosem III. O Jaffě je možné nalézt několik zmínek v Bibli. Je zde zmíněna jako přístav, ze kterého Jonáš uprchl do Taríše, jako hranice území kmene Dan a jako přístav, do něhož bylo z libanonského Tyru dopravováno cedrové dřevo pro stavbu Šalamounova chrámu. Město zůstalo v židovských rukách i po rozdělení Izraelského království.

Jaffu roku 1100 po první křížové výpravě dobyl Godefroy z Bouillonu. V Jaffském hrabství měla výsadní postavení coby hlavní zásobovací cesta Jeruzalémského království. V roce 1192 byla nakrátko obsazena Saladinem, ale záhy ji král Richard Lví srdce dobyl zpět. V 16. století byla dobyta Osmanskou říší a administrativně poté spadala pod sandžak Gaza. V roce 1799 město dobyl Napoleon Bonaparte a jeho vojáci povraždili většinu obyvatel. Přeživší zanedlouho velmi zdecimovala morová epidemie.

Do založení Tel Avivu a začátku britského mandátu měla Jaffa nejvyspělejší finanční, bankovní, rybářský a zemědělský průmysl v Palestině. Zdejší továrny se specializovaly na výrobu cigaret, cementu, dlažby, střešních tašek, železných odlitků, zpracování bavlny, dále na výrobu ručně dělaných koberec, kožených produktů, dřevěných beden pro jaffské pomeranče, textilu, tiskovin a knih.

Mezi roky 1800 až 1870 byla Jaffa chráněna opevněním, které bylo poté v důsledku expanze města strženo. 2,5 metru vysoká zeď u moře byla zbořena až ve 30. letech 20. století během renovace přístavu. V 60. letech 19. století se k malé sefardské komunitě žijící ve městě připojili Židé z Maroka a malá skupinka aškenázských Židů.

Rozvoj města

Další expanze byla možná díky druhé aliji a německým a polským Židům, kteří do Tel Avivu přišli. V roce 1906 se někteří Židé, zčásti obyvatelé Jaffy, rozhodli vybudovat nové zahradní předměstí. Sdružili se ve spolku *Achuzat Bajit* (doslova „Usedlost“), jehož cílem bylo vybudovat „židovské městské rezidenční centrum s kvalitním životním prostředím, navržené podle pravidel estetiky a moderní hygieny.“ V roce 1908 zakoupili severovýchodně od Jaffy celkem 5 hektarů dun, které rozdělili na šedesát parcel. Jedním z členů byl pozdější první telavivský starosta Me'ir Dizengoff.

Pozemky byly rozděleny v loterii a stavební podnik *Nachalat Binjamin* zahájil výstavbu. Za rok byly hotovy ulice Herzlova, Achada Ha'Am, Judy Haleviho, Lilienblumova a Rotschildova; v provozu byl vodovodní systém a stálo prvních 66 domů. Na konci Herzlovy ulice byl vybrán pozemek pro výstavbu Hebrejské střední školy Herzlija, která byla původně roku 1906 založena v Jaffě. 21. května 1910 byl nově budovanému městu vybrán název Tel Aviv. Podle plánu se Tel Aviv stavěl v evropském stylu se širokými ulicemi a bulváry jako rezidenční zahradní předměstí Jaffy.

V roce 1914 dosahovala rozloha Tel Avivu již více než 100 hektarů a zahrnovala několik nových čtvrtí. Růst však se zastavil roku 1917 poté, co osmanské úřady vyhnaly Židy z Jaffy.

Britský mandát Palestina

Během britského mandátu mezi Židy a Araby rostlo nepřátelství a nevraživost. 1. května 1921 došlo k povstání v Jaffě, při němž dav Arabů povraždil desítky Židů. V důsledku vlny násilí odešlo mnoho Židů do Tel Avivu, jehož populace tak během pěti let (1920–1925) vzrostla z 2000 na 34 000. V Tel Avivu vznikaly nové firmy, což mělo za následek pokles významu Jaffy jako obchodního centra. V roce 1925 Patrick Geddes navrhl městské radě plán rozvoje města, který byl poté přijat. Klíčovou myšlenkou byl rozvoj Zahradního města. Za hranice města byla tehdy považována na severu řeka Jarkon a na východě Ibn Gabirolova ulice. Od té doby byly tyto hranice již mnohonásobně překročeny.

Město rostlo i roku 1926, ale v letech 1927 až 1930 nastal útlum v důsledku poklesu ekonomiky. Toto období je rovněž charakteristické rozvojem kulturního života, kdy bylo vybudováno divadlo Ohel a nastalo se zde usadilo divadlo Habima (1931). Status města získal Tel Aviv v roce 1934.

Během páté aliji populace prudce rostla přílivem Židů z nacistického Německa. V Tel Avivu v roce 1937 žilo 150 000 obyvatel, zatímco v Jaffě 69 000 obyvatel. Během následujících dvou let se počet obyvatel zvýšil na 160 000, což byla plná třetina veškerého židovského obyvatelstva jišuvu. Část nových imigrantů zůstala po vylodění v Jaffě, což ji proměnilo v centrum městského života. Ve druhé polovině třicátých let byl vybudován nový na Jaffě nezávislý telavivský přístav, letiště v Lodu (dnešní Ben Gurionovo mezinárodní letiště) a letiště Sde Dov. Koncem 30. let 20. století byla také u ústí Jarkonu zprovozněna elektrárna Reading.

Ve 30. letech začala stavba telavivského Bílého Města, které je v současnosti na seznamu světových památek UNESCO. Nezanedbatelný vliv tu měli židovští architekti z Německa, kteří přišli během páté aliji. Ti dokázali místním podmínkám přizpůsobit jak architektonický styl Bauhausu, tak i dalších škol, a vytvořili tak zřejmě největší soubor budov mezinárodního stylu na světě.

V roce 1947 přijalo OSN plán na rozdělení Palestiny. Podle něj měl Tel Aviv, v němž tou dobou žilo 230 000 obyvatel, připadnout židovskému státu. Naopak Jaffa, ve které v roce 1945 žilo 101 580 obyvatel, měla připadnout arabskému státu. Jaffské obyvatelstvo tvořilo 69 900 Arabů (53 900 muslimů a 16 000 křesťanů) a 30 280 Židů. Arabové však plán na rozdělení odmítli. V letech 1947 a 1948 se napětí na hranici mezi Tel Avivem a Jaffou dále zvyšovalo. Arabští snipeři ostřelovali Židy z minaretu místní mešity. Za to se Hagana a Irgun pomstili obléháním Jaffy. Arabové proto začali v dubnu 1948 město opouštět a v okamžiku dobytí města izraelskými silami 14. května již zde zbyla Arabů jen hrstka.



Pozůstatek britského mandátu: tradiční britské poštovní schránky



Pomník zakladatelům Tel Avivu

Po vzniku Izraele

V době vyhlášení izraelské nezávislosti 14. května 1948 žilo v Tel Avivu 200 000 lidí. Během války za nezávislost se stal Tel Aviv na dvacet měsíců hlavním městem nově vzniklého státu (od května 1948 do prosince 1949). Poté Izraelci prohlásili za své hlavní město Jeruzalém. Kvůli mezinárodnímu sporu o status Jeruzaléma však většina zahraničních ambasad zůstala v Tel Avivu. Počátkem 80. let byl schválen Jeruzalémský zákon, podle něhož „Jeruzalém, celý a sjednocený, je hlavním městem Izraele.“ V reakci nato přesunulo třináct států svá velvyslanectví z Jeruzaléma do Tel Avivu. V dubnu 1949 byl Tel Aviv sjednocen s Jaffou do jednoho města **Tel Aviv-Jaffa**, do něhož bylo rovněž zahrnuto několik vylidněných sousedních vesnic (al-Šajch Muvanis, Jamasin a Sumail). Díky tomu se rozloha města rozrostla na 42 km². V roce 1949 byl také postaven památník 60 zakladatelům města. Během následujících 60 let se Tel Aviv vyvinul v sekulární, liberální a kosmopolitní město s čilým nočním životem.

V 60. letech byly zdemolovány některé modernistické budovy ve stylu Bauhausu a byly nahrazeny prvními výškovými budovami v zemi, mezi něž patřila například Šalom Meir Tower, která byla až do roku 1999 nejvyšší izraelskou budovou. Svého maxima dosáhla telavivská populace počátkem 60. let, kdy zde žilo 390 000 obyvatel, což představovalo 16 % všech obyvatel Izraele. Následovalo období stálého poklesu způsobeného stárnutím populace, kvůli němuž žilo ve městě koncem 80. let jen 317 000 obyvatel. Vysoké ceny nemovitostí z města vytlačovaly rodiny a odpuzovaly mladé lidi. Počátkem 90. let nastal obrovský příliv imigrantů ze zemí bývalého Sovětského svazu, s nímž souvisí i změna orientace průmyslu na hi-tech odvětví. V souvislosti s výstavbou mnoha mrakodrapů a výškových budov se město dostalo do nové fáze vývoje. V roce 1993 byl Tel Aviv poprvé označen za světové velkoměsto.

4. listopadu 1995 byl na Náměstí králů při mírové demonstraci na podporu izraelsko-palestinského mírového procesu zabit izraelský premiér Jicchak Rabin. Vrahem byl pravicový židovský radikál Jigal Amir, který atentát spáchal kvůli Rabinově podpoře Dohod z Osla. Náměstí, kde se atentát odehrál, bylo pak přejmenováno na Rabinovo náměstí.

V polovině 90. let, tedy v době po první intifádě, byl Tel Aviv sužován palestinskými teroristy. První sebevražedný útok se stal 19. října 1994 na autobusové lince č. 5, když sebevražedný atentátník z hnutí Hamás zabil 22 civilistů. Nejtragičtější útok se stal 1. června 2001 během druhé intifády, když uvnitř nočního klubu Delfinárium vybuchla bomba, která zabila 21 lidí a více než 100 dalších zranila. Poslední útok se odehrál 17. dubna 2006 a bylo při něm zabito 11 lidí, z nichž většina byli zahraniční dělníci, a desítky lidí byly zraněny. V posledních letech roste podpora ekologických aktivit. Jedna z posledních akcí proběhla v březnu 2008, kdy bylo během Hodiny Země vypnuto veškeré veřejné osvětlení.

Geografie

Tel Aviv se nachází na izraelské středomořské pobřežní planině, historické spojnici Evropy, Afriky a Asie. Rozkládá se severně od starodávného přístavního města Jaffa na místě bývalých písčiny dun. Terén zde byl vyrovnán, je bez výraznějších vyvýšenin a půda je dosti neúrodná. Nejvýraznějším geografickým prvkem jsou kolmé útesy při pobřeží a při ústí řeky Jarkon. Kvůli neustálé expanzi již nejsou hranice mezi původními částmi města patrné. Město se nachází 60 km severozápadně od Jeruzaléma a 90 km jižně od přístavního města Haifa. Mezi sousední města patří na severu Herzlija, na severovýchodě Ramat ha-Šaron, na východě Ramat Gan a Giv'atajim, na jihovýchodě Cholon a na jihu Bat Jam. Jih města je chudší než sever, výjimkou je Neve Cedek a některé oblasti při jaffské pláži. Uprostřed města se nachází finanční a obchodní centrum táhnoucí se podél části Ramat Gan a Ajalonské dálnice. Nachází se zde rovněž Azrieli Center. V severní části města sídlí Telavivská univerzita a jsou zde nejluxusnější rezidenční čtvrti.

Klima

Tel Aviv má typické středozevní klima s horkými léty, příjemnými jary a podzimy a chladnými deštivými zimami (Köppenova klasifikace podnebí – Csa). Vlhkost vzduchu je díky blízkosti moře celoročně vysoká. Zimní teploty se obvykle pohybují mezi 10 a 15 °C a zřídka klesnou pod 5 °C. Od roku



Místo atentátu na Jicchaka Rabina



Satelitní snímek Tel Avivu

1950 zde nebylo zaznamenáno vydatné sněžení. V létě je průměrná teplota 26 °C a denní teploty často překračují 32 °C. Navzdory vysoké vlhkosti je během letního období úhrn srážek velmi nízký. Průměrný roční úhrn srážek je 530 mm a nejvíce prší v období od října do dubna. Průměrný počet slunečných dnů je 300. Nejvyšší zaznamenaná teplota je 43 °C, zatímco nejnižší je –1.9 °C.

Tel Aviv – podnebí												
Měsíc	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12
Průměrné maximum [°C]	17,5	17,7	19,2	22,8	24,9	27,5	29,4	30,2	29,4	27,3	23,4	19,2
Průměrné minimum [°C]	9	9,8	11,5	14,4	17,3	20,6	23	23,7	22,5	19,1	14,6	11,2
Srážky [mm]	126,9	90,1	60,6	18	2,3	0	0	0	0,5	26,3	79,3	126,4
Zdroj: World Weather Information Service												

Městské čtvrti

Pro účely správní, statistické a demografické je Tel Aviv rozdělen na devět čtvrtí: Rova 1 (severozápad města), Rova 2 (severovýchod města), Rova 3 (severozápadní část centra), Rova 4 (severovýchodní část centra), Rova 5 (jihozápadní část centra), Rova 6 (jihovýchodní část centra), Rova 7 (Jaffa a okolí), Rova 8 (jih města), Rova 9 (jihovýchod a východ města). Jde vesměs o velké a zčásti umělé územní jednotky. Kromě toho je město zčásti rozděleno i na sedm samosprávných čtvrtí (do tohoto dělení není zahrnut celý Tel Aviv, zejména ne Jaffa). Jde o čtvrti: Rova Cafon Ma'arav, Rova Cafon Mizrach, Rova Bnej Dan, Rova Lev ha-Ir, Rova Darom, Rova Darom Mizrach a Rova Mizrach. I v tomto případě jde o umělé velké celky.

V dělení města vystupují některé přirozené urbanistické a historické celky. Mezi nimi vyniká starodávné přístavní město Jaffa, které předcházelo vzniku Tel Avivu, byť je nyní jeho pouhou součástí. Tato oblast je demograficky tvořena tradičně větším procentem arabské populace, ale postupným stárnutím této skupiny obyvatelstva dochází k přirozené výměně za mladé kvalifikované lidi. Výrazným urbanistickým útvarem je vlastní centrální část Tel Avivu, vymezená mořským pobřežím, řekou Jarkon a *Ajalonskou dálnicí* (dálnice číslo 20). Jde o jednolitou, zcela urbanizovanou oblast. V jejím rámci se nacházejí zejména kompaktní oblasti budované v 30. a 40. letech ve funkcionalistickém slohu (Bílé Město), ale i starší čtvrti s drobnějším měřítkem zástavby jako Neve Cedek nebo Kerem ha-Tejmanim. Východní a severní okraje této centrální oblasti byly dobudovávány od 50. let 20. století. Výstavba tu sporadicky pokračuje i nadále (například soubor vysokopodlažních obytných budov Park Cameret).

Další výraznou částí Tel Avivu je zástavba severně od Jarkonu, kde od 50. let 20. století vznikaly jednotně koncipované obytné soubory, často sídlištního charakteru, zejména Ramat Aviv s několika podčástmi. Dál k severovýchodu pak pokračuje podobná zástavba ve výběžku katastrálního území Tel Avivu, které zde proniká hluboko k městům Ramat ha-Šaron a Bnej Brak. Stojí tu obytné čtvrti jako Ne'ot Afeka, Tel Baruch nebo Cahala. Oblast severně od Jarkonu (takzvaný Severní Tel Aviv) je převážně tvořena luxusní zástavbou a osídlena socioekonomicky nadprůměrnou populací. Sídlo tu má Telavivská univerzita. U mořského pobřeží je letiště Sde Dov. Výstavba tu rovněž v omezené míře pokračuje i v současnosti, zejména postupnou expanzí do prostoru bývalých písčinych dun u pobřeží (například obytný soubor ha-Guš ha-Gadol nebo Migdalej Ne'eman). Postupně byl tak mělo výstavbě ustoupit i samotné letiště Sde Dov.

Architektura

Ranou architekturu ve městě tvořily převážně přízemní domky východoevropského typu se střechou z pálených tašek. První čtvrtí mimo území Jaffy byl Neve Cedek, charakteristický patrovými domy z pískovce. Ve 20. letech 20. století se dostal do módy orientální styl kombinující evropskou architekturu s blízkovýchodními prvky, jako jsou oblouky, kupole a ornamentální dlaždice. Výstavba rostla podle



Pohled na Tel Aviv ze staré Jaffy



Geddesova plánu „zahradního města“. Patrové a dvoupatrové domky protínají bulváry a okrašlují veřejné parky. Ve 20. a 30. letech se objevil architektonický styl Bauhausu, který s sebou přinesli němečtí Židé z páté aliji. Bílé Město, nacházející se na severu Tel Avivu, se skládá z více než 5000 moderních budov inspirovaných Bauhausem a Le Corbusierem. Výstavba těchto budov pokračovala v oblasti Rothschildova bulváru až do 50. let. V roce 2003 bylo celé Bílé Město zapsáno na seznam světového dědictví organizace UNESCO.

V 60. letech tento architektonický styl zčásti ustoupil kancelářským věžovým budovám, nábrežním hotelům a obchodním mrakodrapům. Zejména v poslední době se však na modernizaci a restauraci budov ve stylu Bauhausu vynakládají značné finanční prostředky a úsilí. V posledních letech se město stalo centrem moderních výškových budov, a to především díky neustále se zvyšujícím cenám za pozemky. První telavivský mrakodrap Šalom Meir Tower byl postaven roku 1965 a až do roku 1999 byl nejvyšší budovou v Izraeli. Titul nejvyšší budova Izraele poté převzalo Azrieli Center, které se skládá ze tří budov (se čtvercovým, trojúhelníkovým a kruhovým půdorysem). Od roku 2001 je nejvyšší budovou v zemi Moše Aviv Tower, která se nachází v nedalekém městě Ramat Gan.



Azrieli Center - Věžové domy v oblasti Jižní Kirji - Muzeum Bauhaus - Pagoda House

V Tel Avivu, který má rozlohu 51,8 km², žilo k roku 2014 celkem 426 100 obyvatel (z toho 388 000 Židů) a hustota zalidnění je 8232,8 obyvatel/km². Podle Centrálního statistického úřadu (CBS) byl v roce 2006 přirozený přírůstek 0,9 %. Z etnického hlediska zde žilo 91,8 % Židů, 4,2 % Arabů a 4 % ostatních (křesťané, buddhisté). Město je velice multikulturní a mimo hebrejštiny zde lze zaslechnout angličtinu, francouzštinu, arabštinu, ruštinu, thajštinu či tagalog. Podle některých odhadů zde žije na 50 000 neregistrovaných zahraničních asijských dělníků. Ve srovnání s městy západního světa je zde kriminalita na nízké úrovni.

Podle městské radnice jsou průměrné příjmy o 20 % nad celostátním průměrem a míra nezaměstnanosti je 6,9 %. Nad celostátním průměrem jsou rovněž ukazatele vzdělanosti: 64,4 % absolventů 12. ročníků je připuštěno k maturitním zkouškám (*bagrut*). Věkové skupiny jsou relativně početně vyrovnané: 22,2 % je mladší 20 let, 18,5 % je ve věku 20–29 let, 24 % ve věku 30–44 let, 16,2 % ve věku 45–59 let a 19,1 % je starší 60 let.

Svého prvního maxima dosáhla populace města v 60. letech, kdy zde žilo 390 tisíc obyvatel. V 80. letech následoval pokles na 317 tisíc obyvatel, zapříčiněný vysokými cenami, jež odpuzovaly mladé páry. Od 90. let, kdy celý Izrael zažil masovou imigraci ze zemí bývalého Sovětského svazu, dochází ke stabilnímu nárůstu populace. Dnes je populace města mladá a rostoucí. V roce 2006 se do města přistěhovalo 22 tisíc lidí, zatímco 18 500 se odstěhovalo. Mnoho z nových rodin má navíc malé děti. Podle prognóz by v roce 2025 mělo ve městě žít 450 tisíc obyvatel. Ve městě dochází k mládnutí obyvatelstva, což je patrné z hodnoty průměrného věku obyvatelstva, jež poklesla ze 35,8 let (1983) na 35 let (2008). Podíl občanů starších 65 let na celkovém počtu obyvatel klesl z 19 % (1983) na 14,6 % (2008).



Synagoga v kampusu Telavivské univerzity

Náboženské komunity

V Telavivském distriktu žije 93 % židů, 1 % muslimů a 1 % křesťanů. Zbývajících 5 % se nehlásí k žádnému náboženství. Přestože je Tel Aviv znám především jako sekulární město, lze zde nalézt přibližně sto synagog včetně historických budov, jako je Velká synagoga, která byla založena ve 30. letech 20. století. V roce 2006 byla ve městě otevřena „sekulární ješiva“ a centrum sekulárních Židovských studií. Kvůli tzv. „pochodům hrdosti“ neboli gay pride parade dochází k rozporům a napětí mezi sekulární a religiózní částí obyvatelstva. V roce 2006 dokonce došlo k vandalizaci místní synagogy.

Mezi nejznámější telavivské pamětihodnosti patří mešita Hassan Bek. Jaffa je domovem početné muslimské a křesťanské populace. V souvislosti s náboženskými potřebami diplomatů a zahraničních pracovníků došlo k výstavbě mnoha nových kostelů.

Ekonomika

Na národní zaměstnanosti se Tel Aviv podílí 15 % a na HDP 17 %. Strukturou ekonomiky se oproti ostatním městům v Palestině odlišoval již v době svého založení, kdy se nerozvíjel ani v oblasti zemědělství, které již v době jeho vzniku nebylo ziskové, ani v námořním obchodu, který byl soustředěn do Haify a Ašdodu. Namísto toho se město rozvíjelo v oblasti vědy a technického výzkumu. V roce 1974 zde společnost Intel otevřela své první zámořské výzkumné a vývojové centrum a v 90. letech 20. století se město stalo centrem hi-tech průmyslu.

Během uplynulých desetiletí došlo k dramatickému vývoji ekonomiky. Magazín *Newsweek* označil Tel Aviv za „vzkvétající technologické centrum“ a magazín *The Economist* za „miniaturní Los Angeles“. Ve městě žije a pracuje mnoho počítačových vědců, jejichž počet razantně stoupl počátkem 90. let díky imigraci ze zemí bývalého Sovětského svazu. Magazín *Newsweek* rovněž Tel Aviv roku 1998 označil za jedno z deseti technologicky nejvlivnějších měst světa. Od tohoto roku došlo ještě k rychlejšímu rozvoji než předtím. Metropolitní oblast Tel Avivu (včetně satelitních měst Herzlija a Petach Tikva) je centrem hi-tech průmyslu a je občas zmiňována jako „Silicon vadi“. V Tel Avivu se nachází jediná izraelská burza – Telavivská burza cenných papírů (TASE). Sídli zde mnoho mezinárodních investičních firem, výzkumných institutů a hi-tech společností. Nachází se zde chemický, textilní a potravinový průmysl. Turisty zajímá především noční život, kulturní události a architektura.

Podle časopisu *Forbes* žije devět z patnácti izraelských dolarových miliardářů v Izraeli, z toho čtyři v Tel Avivu. Náklady na bydlení jsou zde nejvyšší z celého státu. Podle konzultační společnosti Mercer byl roku 2008 Tel Aviv nejdražší město Blízkého východu a 14. nejdražší město na světě. V žebříčku se umístil těsně za Singapurem a Paříží a před Sydney a Dubnem.

Kultura

Cestovní ruch a rekreace

Jako středomořské kosmopolitní město je Tel Aviv magnetem mezinárodního cestovního ruchu a bývá označován jako „izraelská Barcelona.“ Ve městě se nachází 44 hotelů s 5800 pokoji, jsou zde mimo jiné zastoupeny hotelové řetězce Crowne Plaza, Sheraton, Dan, Isrotel nebo Hilton. Kvůli nočnímu životu je někdy Tel Aviv, podobně jako New York, označován jako „*město, které nikdy nespí.*“ Noční život je, díky množství barů a nočních klubů, čilý zejména v oblasti plážových promenád. Je zde třetí největší koncentrace suširestaurací na světě (100 restaurací) a zdejší italské restaurace byly

italským ministerstvem zemědělství označeny za nejlepší italské restaurace mimo Itálii.

Největším parkem Tel Avivu je Jarkon. V centru města se dále nacházejí parky Gan Meir a Dubnow. 17 % rozlohy města tvoří porosty. Je zde též mnoho muzeí, architektonických a kulturních pozoruhodností. Izrael má nejvíce muzeí na počet obyvatel a tři největší z nich se nacházejí v Tel Avivu. Patří mezi ně muzeum Erec Jisra'el, známé pro své archeologické a historické exponáty z dějin země, a Telavivské muzeum umění. V areálu kampusu Telavivské univerzity se nachází muzeum židovské diaspory – Bejt ha-Tfucot. Ve městě je rovněž řada dalších menších muzeí.

Tel Aviv je mezi velkými městy regionu nejvstřícnější vůči lesbám, gayům vůči lesbám, bisexuálům a transgenderní a je zde dobře zavedená LGBT komunita. Město hostí tzv. pochody hrdosti homosexuálů (*gay pride*), které každoročně přitáhnou tisíce lidí a počátkem roku 2008 hostilo první izraelský festival sexu.

Umění a divadla

Tel Aviv je hlavním izraelským centrem kultury. Sídli zde osmnáct ze 35 hlavních izraelských hereckých scén včetně pěti z devíti největších izraelských divadel. Odehrává se zde 55 % všech divadelních představení v zemi, které navštěvuje 75 % všech diváků. Domovem Izraelské opery a divadla Kameri je Tel Aviv Performing Arts Center. Tato hudební scéna byla v letech 1962 až 1965 domovskou scénou Plácida Dominga. Největším divadlem je se třemi tisíci místy Auditorium Fredrica R. Manna (*Heichal Hatarbut*). Ve městě sídlí i izraelské národní divadlo – divadlo Habima. V roce 2007 bylo uzavřeno z důvodu kompletní rekonstrukce, provoz obnovilo v lednu 2012. Jednou z nově vybudovaných kulturních scén je kulturní centrum Enav. Mezi další scény ve městě



patří Divadlo Gešer a Divadlo Bejt Lesin, menší divadla Cavta, Tmuna, Simta a Nocar hostují alternativní produkci.

Tel Aviv je také domovem mnoha tanečních center a společností. Sídli zde moderní taneční soubor Batsheva Dance Company, Bat Dor a Izraelský balet. V Neve Cedek se nachází středisko moderního a klasického tance Centrum Suzanne Dellalové.

Každý den se ve městě konají operní a klasická hudební vystoupení. Na zdejších scénách vystupovalo mnoho světově známých dirigentů a sólistů. Jako populární místo pop rockových koncertů je někdy využíván největší park Jarkon.

Město hostí různé filmové festivaly, mezi něž patří Festival animovaného filmu, komiksů a karikatur, Studentský filmový festival, Jazzový, filmový a video festival a mnoho jiných. Nachází se zde několik multikin.

Správa

Tel Aviv je spravován 31člennou městskou radou, volenou na čtyřleté funkční období v přímých volbách podle poměrného volebního systému. Komunálních voleb se mohou zúčastnit izraelští občané starší osmnácti let, kteří v Tel Avivu žijí déle než jeden rok. Magistrát je zodpovědný za sociální služby, komunitní programy, veřejnou infrastrukturu, územní plánování, cestovní ruch a další místní záležitosti. Telavivská radnice sídlí na Rabinově náměstí, od roku 1998 je starostou Ron Chuldaj. Nejdéle sloužícím starostou byl Šlomo Lahat, který v úřadu působil 19 let. Význam města umocňuje fakt, že Jeruzalém není jako hlavní město státu mezinárodně uznávaný, a tudíž se většina velvyslanectví nachází právě v Tel Avivu. Sídli zde i izraelské ministerstvo obrany. Vrchním rabínem je Jisra'el Me'ir Lau.

Demografické rozdělení města rovněž vytvořilo určité politické rozdělení mezi Stranou práce, která je silnější na severu, a Likudem a dalšími pravicovými a náboženskými stranami, obvykle silnějšími na jihu. Ve volbách v roce 2006 narušila rovnováhu nově vzniklá centristická strana Kadima, která získala 28 % hlasů před Stranou práce s 20 %.

Školství

Tel Aviv je domovem mnoha škol, fakult a univerzit. V roce 2006 zde chodilo do škol celkem 51 359 žáků, z toho 8977 do mateřských škol, 23 573 do základních škol a 18 809 do středních škol.

Hlavní telavivskou institucí vyššího vzdělání je Telavivská univerzita. Spolu s Bar-Ilanovou univerzitou v nedalekém Ramat Ganu má dohromady více než 50 000 studentů, v tom značné množství zahraničních. Telavivská univerzita byla založena roku 1953 a je v současnosti největší univerzitou v zemi. Má vynikající mezinárodní reputaci, zvláště v oborech jako je fyzika, informační technologie, chemie či lingvistika. Kampus univerzity se nachází ve čtvrti Ramat Aviv.

Zdravotnictví

Tel Aviv je sídlem několika velkých zdravotnických ústavů s celostátním významem jako Nemocnice Ichilov nebo soukromé Nemocnice Asuta Tel Aviv.

Doprava

Tel Aviv patří mezi hlavní dopravní centra státu. Hlavní dálnicí je Ajalonská dálnice (20), jež vede v severojižním směru podél východní hranice města a koryta řeky Nachal Ajalon a odděluje město od Ramat Ganu. Jižně od Ajalonu se lze dostat na dálnici 1 mířící k Ben Gurionovu mezinárodnímu letišti a do Jeruzaléma. Silniční doprava je dominantní i v centrálních částech města. Významné třídy Tel Avivu jsou ulice krále Davida, Allenbyho ulice, ulice krále Jiřího, ulice Ibn Gabirola, Dizengoffova ulice, Namirova, bulvár Sderot Rothschild, ulice Ben Jehuda a Jeruzalémský bulvár. Každý den městem projede na 500 000 aut, což s sebou nese dopravní zácpy. Sadanova zpráva z roku 2007 doporučuje zavedení mýtného v centru města po vzoru Londýna. Radnice podporuje cyklistiku, je zde 74 km cyklostezek a do roku 2009 by to mělo být již 100 km.



Auditorium Fredrica R. Manna,
největší telavivské divadlo



Areál Telavivské univerzity



Ajalonská dálnice

Na jihu města se nachází Telavivské centrální autobusové nádraží, druhé největší autobusové nádraží na světě. Roste i význam železniční dopravy, která je soustředěna do dopravního koridoru podél Ajalonské dálnice. Podle statistik využije železniční dopravu z přilehlých měst do Tel Avivu měsíčně na milion cestujících. Z Tel Avivu vycházejí železniční trať Tel Aviv-Jeruzalém, železniční trať Tel Aviv-Beerševa, železniční trať Tel Aviv-Rišon le-Cijon, železniční trať Tel Aviv-Aškelon, železniční trať Tel Aviv-Hod ha-Šaron, pobřežní železniční trať, vysokorychlostní železniční trať Tel Aviv-Modi'in a od roku 2011 i železniční trať Tel Aviv - Rišon le-Cijon Moše Dajan. Počátkem roku 2008 oznámila radnice pilotní projekt, v jehož rámci by měly být vybudovány nabíjecí stanice pro elektromobily. Nejdříve jich bude vybudováno pět, plánuje se 150.



Telavivský přístav

Panorama



Panorama části metropolitní oblasti Guš Dan, včetně měst Tel Aviv, Ramat Gan a Giv'atayim



Panorama Tel Avivu ze střešní plošiny jednoho z mrakodrapů Azrieli Center

Jeruzalém

Jeruzalém (hebrejsky ירושלים, **Jerušalajim**, arabsky القدس, **al-Kuds**) je, co do rozlohy a počtu obyvatel, největší město Izraele, kde na území o rozloze 125,1 km² žije celkem 865 700 obyvatel (údaje z konce roku 2015). Izrael a Palestina považují Jeruzalém za své hlavní město, většina států však jako hlavní město Izraele uznává Tel Aviv-Jaffa. Jeruzalém se nachází v Judských horách na hranici úmoří Středozemního a Mrtvého moře na okraji Judské pouště. Současný Jeruzalém se rozrůstá daleko za hranicemi Starého Města.

Historie města sahá až do 4. tisíciletí př. n. l. a činí tak z Jeruzaléma jedno z nejstarších měst na světě. Jeruzalém je nejsvětějším místem judaismu a duchovním centrem židovského národa. Nachází se v něm však také množství významných starověkých křesťanských míst a je považováno za třetí nejsvětější místo islámu.

Nejsvětější místa tří monoteistických náboženství se rozkládají ve Starém Městě na celkové rozloze necelého čtverečního kilometru a zahrnují Chrámovou horu, Západní zeď, baziliku Svatého hrobu, Skální dóm a mešitu al-Aksá. Staré Město, které je společně s jeruzalémskými hradbami zapsáno na seznamu světového dědictví UNESCO, se tradičně dělí do čtyř čtvrtí (arménské, křesťanské, židovské a muslimské), jejichž názvy však byly zavedeny až v 19. století. V průběhu dějin byl Jeruzalém dvakrát zničen, 23krát obléhán, 52krát napaden a 44krát dobyt.

Na počátku 21. století zůstává status Jeruzaléma jedním z klíčových problémů izraelsko-palestinského konfliktu. Izraelská anexe východního Jeruzaléma byla označena za okupaci a opakovaně kritizována Organizací spojených národů (OSN) a právě východní Jeruzalém je považován Palestinskou autonomií za hlavní město jejich budoucího státu. V důsledku rezoluce Rady bezpečnosti OSN číslo 478 (z roku 1980) přesunula většina států světa svá velvyslanectví mimo Jeruzalém.

Etymologie Hebrejščina

Nejstaršími dokumenty, zmiňujícími jméno Jeruzaléma, jsou egyptské klatebné nápisy (z 19. a 18. stol. př. n. l.), kterými byli proklínáni potenciální nepřátelé Egypta, kteří jej napadali často právě z oblasti Syropalestiny. Jméno města se v těchto nápisích objevuje jako „Ašamam“ nebo „Rašlamam“.

Souhlásky *š* a *m* se pak objevují i v podobném pojmenování – knize Genesis zmiňován „Melchisedech, král Šálemu“ – města, které je ztotožňováno s Jeruzalémem. Pojmenování tohoto města jako „Jebús“ pak vychází od Jebusejců, kteří město původně obývali. Jméno Jeruzalém možná vzniklo spojením těchto dvou výrazů do „Jebús-Šálem“. Tradice pak slovo „Jeruzalém“ vykládá jako „město pokoje“ (hebrejsky *šálom*). Vznik pojmenování je však stále nejasný.

Podle midraše má Jeruzalém celkem 70 jmen, mnohá z nich jsou básnická. Některé tyto výrazy jsou však užívány dodnes, zejména „Město Davidovo“ nebo „Sijón“ (pojem Sijón však označuje spíše Chrámovou horu).

Ostatní jazyky

V roce 131 nechal postavit císař Hadrianus na troskách Jeruzaléma římské město, které bylo pojmenováno „Colonia Aelia Capitolina“ – Aelius bylo jedno z jmen císaře Hadriana a slovo „Capitolina“ je na počest římského nejvyššího boha Jupitera Kapitolského.

V arabštině je rozšířeným jménem pro Jeruzalém „Al-Kuds“ (القدس), což doslova znamená „To svaté (město)“. Avšak původní název pro Jeruzalém v arabštině pochází právě z latinského „Aelia“ – „Ilija“ (arabsky إيلياء).

Dějiny

Vznik města a období prvního Chrámu

Jádro Jeruzaléma vzniklo v eneolitu na vyvýšenině, která je dnes nazývána jako Město Davidovo. Proměna z přechodného sídliště v regulérní město se udála v 19. stol. př. n. l. Ve 14. stol. př. n. l. byl již Jeruzalém opevněným a důležitým kenaánským městem. Podle biblických zpráv bylo město přinejmenším až do 11. stol. př. n. l. obýváno Jebusity a okolo roku 1000 př. n. l. Jeruzalém padl do rukou Izraelitů (pod vedením krále Davida) a následně byl ustanoven hlavním městem izraelského království. Do Jeruzaléma byla údajně přenesena Archa úmluvy, takže se Jeruzalém stal nejen správním, ale také náboženským centrem. Davidův syn Šalomoun pak podle tradice navíc ve městě zbudoval Chrám, což pozici Jeruzaléma významně posílilo. Archeologický průzkum však ukázal, že v 10. století př. n. l. byl Jeruzalém pouhou horskou vesnicí.

Během následujících staletí se však tato vesnice rozrostla ve město. Za vlády krále Chizkijáše byl Jeruzalém (tehdy již značně větší) roku 701 př. n. l. obležen asyrským vojskem. Obléhání však Jeruzalém přestál (na rozdíl od severoizraelského Samaří, které bylo 722 př. n. l. dobyto), mimo jiné díky Šiloašskému tunelu, který přiváděl vodu z pramene Gichon nacházejícího se mimo město, do nádrže Siloam uvnitř hradeb. V roce 598 př. n. l. však byl Jeruzalém dobyt babylonským vojskem. Po pokusu o vzpouru proti babylonské nadvládě bylo město roku 586 př. n. l. dobyto znovu – babyl

II. zničil jeruzalémský Chrám a velkou část města do zajetí.

Období druhého Chrámu

Poté, co Babylonii ovládli Peršané a Kýros II. povolil návrat zajatců a vyhlásil náboženskou svobodu (539 př. n. l.), byl Jeruzalém znovu vybudován jako hlavní město judské provincie. Záhy byl obnoven i Chrám, který byl tentokrát poměrně skromný. Roku 332 př. n. l. zemi obsadil Alexandr Veliký, Jeruzalém však nebyl dotčen. Začalo období helenizace, izraelská země byla zprvu pod vládou Ptolemaiovců, od roku 198 př. n. l. pak pod vládou Seleukovců. Vyšší židovské vrstvy ochotně přijímaly řecké zvyklosti. To se však nakonec proti židům obrátilo, když Antiochos IV. Epifanés vyhlásil v celé říši jediný kult a v jeruzalémském Chrámu byla na místě oltáře postavena socha Dia Olympského. Následně roku 167 př. n. l. vypuklo Makabejské povstání, které Judeu zbavilo cizí nadvlády – vlády se ujali Hasmonejci.

Vláda Hasmonejců trvala do roku 63 př. n. l., kdy Jeruzalém dobyli Římané. Roku 37 př. n. l. byl Římem jmenován judským tetrarchou Herodes Veliký, který město rozšířil a podstatně zkrášlil – nechal přebudovat Chrám, mnohé ulice nechal vydláždit mramorem,



Město Davidovo



Pevnost Antonia vybudovaná Herodem



Jean Fouquet:
Ptolemaios I. Sótér roku
320 př. n. l. vjíždí do
Jeruzaléma

nechal postavit pevnost Antonia. Po jeho smrti roku 4 př. n. l. Judeu spravovali římsí prefekti a prokurátoři, kteří s postupem času stále necitlivěji zasahovali do záležitostí Židů a uvrhovali zemi do chaosu.

Roku 66 nakonec vypuklo protiřímské povstání – začala První židovská válka. Roku 69 Římané oblehli Jeruzalém, a když byl roku 70 téměř vyhladověn, dobyli jej. Chrám vypálili a celé město zcela srovnali se zemí. Z Chrámu zbyla jen západní zeď – Zeď nářků.

Římská nadvláda

Jeruzalém zůstal v troskách až do vlády císaře Hadriána, který jej znovu vybudoval jako římské město, pojmenované *Colonia Aelia Capitolina* (135), a zakázal Židům do něj vstupovat. Zákaz však nebyl striktně dodržován – ještě v tom samém století v Jeruzalémě vznikla židovská osada.

Císař Constantinus I. se snažil přeměnit Jeruzalém v křesťanské město, obnovil tedy Hadriánův zákaz. Mírně však slevil, když dovolil Židům vstup do města na jediný den v roce – ve výroční den zboření Chrámu (Tiš'a be-av). Matka Konstantina Velikého, Helena, podle legendy navštívila Jeruzalém, kde našla zbytky kříže, na kterém byl ukřižován Ježíš. Určila místo ukřižování a na tomto místě byla vybudována bazilika Svatého hrobu (někdy označován jako „Boží hrob“).

Konstantinův následník, Iulianus Apostata, který bojoval proti křesťanství, zákaz vstupu do Jeruzaléma zrušil a také zahájil stavbu nového židovského Chrámu, avšak následujícího roku (363) zemřel při tažení proti Persii. Jeho následníci pak prosazovali znovu křesťanství.

Byzantská nadvláda

Roku 395 se Římská říše rozdělila na dvě a oblast Palestiny připadla Východořímské říši. Východořímská říše plně podporovala šíření křesťanství v Palestině a v rámci své prokřesťanské politiky přijímala i protižidovská opatření (Theodosius I. a Theodosius II.); pro Jeruzalém to znamenalo především trvání zákazu pobytu Židů. V Jeruzalémě se pokračovalo s výstavbou církevních staveb, kostelů a klášterů (za vlády Theodosia II. bylo v Jeruzalémě již 200 klášterů a hospiců). Jeruzalém byl sídlem křesťanského patriarchy, který byl hlavou církve ve Svaté zemi. Město bylo rovněž cílem křesťanských poutníků všech vyznání, včetně latinských poutníků ze Západu a existuje i možnost, že do Jeruzaléma přicházeli i afričtí poutníci z Nubie, ale i také poutním místem pro Židy z celého Blízkého východu.

Muslimské a křižácké období

Roku 638 byl Jeruzalém ovládnut Byzantinci bez boje dobyt muslimskými vojsky chalífy Umara II., kteří rychle povolili Židům návrat do Jeruzaléma. Na Chrámové hoře byl postaven Skalní dóm a mešita al-Aksá. Jeruzalém poté na dalších 400 let náležel muslimským Umajjovcům a posléze Fátimovcům. V 11. století na Blízký východ vpadli Turci, kteří roku 1071 dobyli Jeruzalém, ale již roku 1097 jej Fátimovci od Turků, oslabených postupem první křížové výpravy v Sýrii, dobyli nazpět. O dva roky později byl Jeruzalém obležen a dobytevropskými křižáky, kteří většinu jeho obyvatelstva povraždili.

Město se stalo centrem křižáckého Jeruzalémského království na dalších 88 let. Po porážce křižáků v bitvě u Hattínu roku 1187 se blíže k Jeruzalému dostal Saladin, po krátkém obléhání si město podmanil a vrátil pod muslimskou nadvládu. Roku 1192 uzavřel Saladin s křižáky dohodu z Ramly, která zajišťovala volný přístup křesťanským poutníkům do města.

S návratem muslimské vlády nad městem se do Jeruzaléma vrátili i Židé. Ve 13. století se pak nadvláda nad městem střídala, nakonec však křižáci byli po pádu Akkonu, poslední křižácké výspy, roku 1291 definitivně vyhnáni.

Období Osmanské říše

Roku 1517 padl Jeruzalém do rukou Osmanské říše a město vkročilo do období rozkvětu. Sultán Sulejman I. vybudoval dodnes dochované jeruzalémské hradby, obnovil tvrz a Davidovu věž. Koncem 16. století však zeslábla moc centrální vlády Osmanské říše a naopak vzrostla moc lokálních vládců a náčelníků usazených i nomádských kmenů. Jednotlivé skupiny mezi sebou často bojovaly, což vedlo k pustnutí celé Palestiny. To se přirozeně odrazilo i v Jeruzalémě, kde se velké části uprostřed města vyhladnily.



Dobytí Jeruzaléma křižáky roku 1099, počátek Jeruzalémského království



Jeruzalémské hradby vybudované na počátku osmanské vlády v Palestině

Na počátku 19. století čítalo obyvatelstvo Jeruzaléma asi 9 000 lidí (zhruba 4 tisíce muslimů, 3 tisíce křesťanů a 2 tisíce židů). Veškerá populace žila doposud uvnitř hradeb Starého Města, jež tvořily čtyři čtvrti: muslimská, křesťanská, židovská a arménská. I přes mírnou imigraci židů z východní Evropy však město stále stagnovalo.

Změnu přinesl až nový správní systém, který zavedl Ibráhím Alí poté, co s egyptským vojskem roku 1831 dobyl Palestinu. Egyptané dokázali v zemi zajistit bezpečnost, pacifikovat odbojné kmenové klany a podpořit rozvoj zemědělství a obchodu. Jednou z nejdůležitějších událostí se pro Jeruzalém během egyptské vlády stala imigrace asi 1 500 židů, již přišli ze zemětřesením poničeného Safedu, čímž se židé stali v Jeruzalémě nejsilnější náboženskou skupinou (5000 židů, 4500 muslimů, 3500 křesťanů, celkem 13 000 obyvatel). Roku 1840 přispěla na pomoc Osmanské říši Velká Británie s některými dalšími evropskými mocnostmi a vytlačila Egyptany z Palestiny. Osmané sice od Egyptanů převzali moderní správní systém Palestiny, nedokázali již však zajistit v zemi bezpečnost, takže boje kmenových náčelníků se obnovily a země byla opět uvržena na cestu stagnace.

Osmanská říše si byla vědoma, že vládu nad Palestinou jí získaly zpět evropské mocnosti, začala proto zavádět reformy a zaujala také liberálnější přístup k menšinám. Evropské státy si navíc mohly dovolit stále více zasahovat do vnitřních záležitostí říše, zejména díky obnově kapitulací. V samotném Jeruzalémě se to projevilo příchodem evropských konzulů do Jeruzaléma, pod jejichž ochranou si v tomto městě zřídil své sídlo také anglikánský biskup a řecký i latinský patriarcha a misijní organizace vybudovaly nemocnice a školy. V důsledku zlepšení dopravního spojení Palestiny s Evropou a rostoucích represí v Ruském impériu vůči židům, přicházelo do Palestiny stále více aškenázských židů, kterým nakonec zajišťoval právní ochranu zejména britský konzulát. Židovské obyvatelstvo se tak začalo diferencovat; sefardští židé totiž byli zpravidla osmanskými občany, a disponovali tudíž značně většími právy než Aškenázové, kteří například jakožto cizinci nemohli nakupovat nemovitosti. Aškenázské židy proto podporovali židé z jejich domovských zemí skrze fondy, nazývaných chaluka.

Britská vláda

V 1. světové válce připadl Jeruzalém 10. prosince 1917 Britům. Následujícího dne do města vstoupil vojenský velitel Edmund Allenby. Postavení města s příchodem Britů stoupl a stalo se významným centrem. Se založením Britského mandátu Palestina v roce 1920 bylo město místem sídla nejvyššího komisaře. Sionisté navíc ve městě postavili sídlo Národního institutu, ve které sídlila Židovská agentura a Židovská národní rada (Vaad Leumi). V roce 1925 byla na hoře Skopusotevřena Hebrejská univerzita. Byly také založeny nové čtvrti mimo hradby města – jak židovské, tak i arabské.

V tomto období se zostřoval etnický konflikt mezi Araby a Židy. V roce 1929 vypukly v Palestině násilné nepokoje s náboženským podtextem, které se velmi silně projevovaly i v Jeruzalému. Další konfrontaci přineslo Arabské povstání v letech 1936–1939.

Válka o nezávislost a rozdělení Jeruzaléma

Podle plánu Organizace spojených národů na rozdělení Palestiny bylo předpokládáno, že Jeruzalém spolu s Betlémem bude mezinárodním územím (*corpus separatum*). Avšak když vypukla První arabsko-izraelská válka (Válka o nezávislost), ignorovaly obě strany tento status a snažily se získat vládu nad Jeruzalémem. Arabské jednotky zablokovaly židům cestu do Jeruzaléma a zastavily přívod vody do města. Jen ozbrojené konvoje dokázaly do města za cenu těžkých ztrát proniknout a přivést do něj zásoby.

Když Britové 14. května 1948 odešli ze země a Izrael vyhlásil nezávislost, vstoupila do země Arabská legie a boje se rozpoutaly naplno. Arabské legie již 18. května vstoupily do města a následujícího dne se dostaly až do židovské čtvrti. Avšak 20. května izraelské jednotky získaly území zpět. Ne však nadlouho – 28. května padla židovská čtvrť opět do rukou Arabů. 1. června začínali Izraelci v Jeruzalémě prohrávat. V červenci pak byl ještě učiněn pokus dobýt zpět Staré město, avšak neuspěl.

Po konečném uzavření příměří tak Izraelcům zůstala jen západní část Jeruzaléma. V prosinci 1949 do ní přesídlil Kneset. Přesunout se musela také Hebrejská univerzita. 7. listopadu 1949 pak vyhlásil David Ben Gurion Jeruzalém hlavním městem Státu Izraele.

Sjednocení Jeruzalém

5. června 1967 vypukla Šestidenní válka. Jordánské vojsko ostřelovalo židovské město a dobylo budovu velitelství sil OSN. Izraelská armáda (Cahal) však odrazila jordánský útok a zahájila



Jeruzalém na pohlednici z roku

protiútok, ve kterém odřízla Jeruzalém od Ramalláhu. Následně se Izraelci skrz Lví bránu dostali do Starého města a ovládli celý Jeruzalém. Palestiniští obyvatelé získali trvalý pobyt, ne však občanství.

Kultura a vzdělání

V Jeruzalémě se nachází mnohá muzea. Jedním z nejznámějších je Izraelské muzeum, které obsahuje velkou sbírku archeologických nálezů včetně svitků od Mrtvého moře. Muzeem zaměřeným speciálně na archeologii je pak Rockefellerovo muzeum. Výtvarné umění je zase vystaveno v Tichově domě. Městem samotným se zabývá muzeum v Davidově věži. Jad vašem je muzeum a zároveň památník holocaustu. V neposlední řadě stojí v Jeruzalémě ještě Islámské muzeum.

Město má dva profesionální orchestry – Izraelská filharmonie a Izraelská Camerata Jeruzalém. Nachází se zde taky množství divadel (např. Jerar Bachar, Bejt Šmuel či Divadlo Chan) a kinosálů – v některých z nich jsou pořádány i mezinárodní filmové festivaly (Jeruzalémský filmový festival). Hlavní kulturní událostí roku je Izraelský festival, který se koná pravidelně v kulturním komplexu nazvaném Jeruzalémské divadlo, kde se nachází několik sálů a kde se celoročně konají kulturní akce.

Nejvýznamnějším vzdělávacím střediskem je Hebrejská univerzita, v jejíž kampusu na Giv'at Ram stojí Židovská národní a univerzitní knihovna.

Geografie



Pohled na Jeruzalémský les z muzea Jad vašem - Herzlova hora – izraelský národní hřbitov - Jad vašem – muzeum holocaustu

Jeruzalém se nachází ve střední části Judských hor, které zahrnují Olivový vrch (východ) a vrch Skopus (severovýchod). Nadmořská výška Starého Města je zhruba 760 m n. m. Celý Jeruzalém je obklopen údolími a suchými říčními koryty (*vádí*). Oblast jižně od Starého Města protínají tři údolí. Kidronské údolí probíhá východně od Starého města a odděluje Olivovou horu od vlastního města. Podél jižní části starého Jeruzaléma se naopak nachází Hinonské údolí se strmými roklemi spojenými s biblickou eschatologií konceptů gehenynebo pekla. Tyropoeonské údolí začíná na jihozápadě poblíž Damašské brány, probíhá směrem jihojihovýchod centrem Starého Města k Siloamské nádrži a rozděluje spodní část dvou vrchů, Chrámové hory na východě a zbytku města na západě. Dnes je toto údolí skryto sutí, která se zde během století nahromadila.

Městské části

Jeruzalém se dělí na dva základní celky, Staré Město s tradicí kontinuálního osídlení od starověku a nová předměstí vznikající v jeho okolí od 19. století. Ta se dělí na dvě další podčásti a to Západní Jeruzalém a Východní Jeruzalém.

Západní Jeruzalém sestává z území, které bylo pod kontrolou Izraele do roku 1967 a jde především o západní a jihozápadní městské čtvrtě. Centrum Západního Jeruzaléma leží při ulici *Derech Jafo*, kde se rozkládá takzvaný *Střed Města* (Lev ha-Ir). Mezi významné čtvrtě Západního Jeruzaléma patří ultraortodoxní Me'a Še'arim, rušné a historické čtvrtě jako Machane Jehuda nebo Nachla'ot, obytné distrikty Katamon, Talpilot, Rechavja nebo Romema, vládní čtvrť Kirjat ha-Memšala a univerzitní Giv'at Ram, pozůstatky jinonárodních osadnických aktivit jako Německá Kolonie, Řecká Kolonie nebo Ruský Dvůr, nová sídlištní předměstí Kirjat Menachem či Kirjat ha-Jovel, průmyslové zóny jako Har Chocvim nebo historické vesnice dodatečně integrované do města (Ejn Kerem).

Východní Jeruzalém je situován ve východní části města a dále na jeho severních a jižních okrajích. Zahrnuje území, která byla okupována Izraelem roku 1967 a přičleněna do správních hranic Jeruzaléma. Jsou to jednak historická arabská předměstí Jeruzaléma jako Bab az-Zahranebo Šejch Džarach vyrůstající od 19. století, ale i bývalé vesnice, postupně srůstající s Jeruzalémem jako Ras

al-Amud nebo Bejt Chanina. Na území Východního Jeruzaléma leží i četné židovské čtvrti, většinou pojaté jako samostatné sídlištní celky jako Har Choma, Pisgat Ze'ev nebo Ramot. Některé z nich přímo navazují na židovskou zástavbu Západního Jeruzaléma jako Ramat Eškol nebo Ma'alot Dafna. Jsou zde i izolované židovské enklávy umístěné přímo ve většinově arabských čtvrtích, zejména Ma'ale ha-Zejtim v Ras al-Amud.

Z geograficko-politického hlediska je unikátem čtvrť Talpilot Mizrach, která neleží ani v Západním ani ve Východním Jeruzalému ale v prostoru, který byl před rokem 1967 nárazníkovým pásmem a tedy zónou nikoho. Podobně specifická je lokalita hory Skopus, která sice leží ve východním Jeruzalému, ale byla před rokem 1967 izraelskou enklávou, k níž patřila i sousední arabská vesnice Isavija.

Okolí Jeruzaléma

V biblických dobách byl Jeruzalém obklopen lesy mandloní, olivovníků a borovic. Během století válek a zanedbávání však došlo k jejich zničení. Zemědělci zde proto při svazích vybudovali kamenné terasy, které zadržují půdu, aby nedocházelo k jejímu odnosu. Jedním ze zdejších hlavních problémů vždy bylo zásobování vodou, o čemž svědčí složitá síť starověkých akvaduktů, tunelů, nádrží a cisteren po celém městě.

Od 20. století probíhá v okolí Jeruzaléma rozsáhlé zalesňování. Zejména takzvaný Jeruzalémský koridor západně od města je výrazně zalesněn. Procházejí tudy vodní toky, které mají často původ na rozvodí ležícím v prostoru Jeruzaléma, jako potok Sorek. Většinou ale jde o sezónní toky (vádí). Zhruba 60 kilometrů západně se nachází Tel Aviv a Středozemní moře a 36 kilometrů východně Mrtvé moře, které je nejnižší položenou vodní plochou na světě. V blízkosti Jeruzaléma se zformovala rozsáhlá sídelní aglomerace, která přesahuje bez ohledu na politické hranice i na Západní břeh Jordánu. Mezi její součásti patří na jihu Betlém a Bejt Džala, na východě Abu Dis a Ma'ale Adumim, na západě Mevaseret Cijon a na severu Ramalláh nebo Giv'at Ze'ev.



Panorama Chrámové hory, včetně Skalního domu, z Olivové hory.

Klima

Pro město je charakteristické středomořské klima s teplými suchými léty a studenými deštivými zimami. Sněhové srážky se během zimy obvykle vyskytují jednou či dvakrát, ačkoliv, v průměru každé tři až čtyři roky, Jeruzalém zažívá vydatné návaly sněhu. Nejchladnějším měsícem roku je s průměrnou teplotou 8 °C leden, zatímco nejteplejšími měsíci jsou s průměrnou teplotou 23 °C červenec a srpen. Mezi denními a nočními teplotami panují díky nadmořské výšce významně rozdíly a chladné noci jsou zde i v létě. Průměrný roční úhrn srážek je zhruba 590 milimetrů a nejčastější výskyt srážek je mezi říjnem a květnem.

Průmyslové znečištění uvnitř města je řídké, větrem sem však mohou být přeneseny emise z továren na izraelském středomořském pobřeží.

Jeruzalém – podnebí												
Měsíc	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12
Prům. maximum [°C]	12	13	16	21	25	28	29	29	28	25	19	14
Prům. minimum [°C]	4	4	6	9	12	15	17	17	16	14	9	6
Srážky [mm]	142,2	114,3	99,1	30,5	2,5	0	0	0	0	22,9	68,8	109,2
Zdroj: The Weather Channe												

Demografie

K 31. prosinci 2015 žilo v Jeruzalémě 865 700 obyvatel, z čehož bylo 528 700 Židů (cca 61,1 %). Databáze ministerstva vnitra Izraele (s poněkud jinou metodikou) ovšem ukazuje podstatně vyšší populaci. Už koncem roku 2011 měl Jeruzalém podle ní 933 113 obyvatel.

Podle studie z roku 2000 dochází nicméně k poklesu podílu židovského obyvatelstva, což je připisováno jak vyšší porodnosti muslimského obyvatelstva, tak odchodu židovských obyvatel. Studie rovněž ukázala, že z 32 488 obyvatel Starého Města je pouhých 9 % Židů.

V roce 2005 se v Jeruzalémě usadilo 2850 nových imigrantů, především ze Spojených států, Francie a zemí bývalého Sovětského svazu. Migrační saldo má však Jeruzalém záporné, neboť počet lidí, kteří odcházejí, převyšuje počet těch, kteří přicházejí. V roce 2005 se například do

Jeruzaléma přistěhovalo zhruba 10 tisíc lidí, avšak o 6 tisíc víc bylo těch, kteří se vystěhovali. Počet jeruzalémského obyvatelstva se nicméně kontinuálně rozrůstá, a to především díky vysoké porodnosti v arabské a charedi komunitě. Díky tomu je hrubá míra porodnosti v Jeruzalémě (4,02 ‰) vyšší než v Tel Avivu (1,98 ‰) a rovněž vysoko nad celostátním průměrem 2,9 ‰. Průměrná velikost jeruzalémské domácnosti je 3,8 obyvatel.

V roce 2005 došlo v relativních číslech k 1,8% populačnímu růstu (13 tisíc obyvatel), což je blízko celostátnímu průměru, zároveň však dochází k posunu náboženské a etnické skladby populace. Mezi možné faktory, které tento trend ovlivňují, patří vysoké náklady na bydlení, méně pracovních příležitostí a stále větší náboženský charakter města. Mnoho lidí se tak v rámci hledání levnějšího a sekulárnějšího bydlení stěhuje na předměstí a měst na pobřeží Středozemního moře.

Zatímco mnoho Izraelců vnímá Jeruzalém jako chudé a zanedbané město zatažené do náboženských a politických tlaků, pro palestinské Araby je Jeruzalém magnetem, který nabízí větší počet pracovních příležitostí než jakékoliv město na Západním břehu nebo v Pásmu Gazy. Palestínští představitelé tak Araby povzbuzují, aby ve městě zůstali a udrželi tak arabský nárok na něj. Palestínští Arabové jsou do Jeruzaléma přitahováni především pracovními příležitostmi, zdravotní péčí, sociálním zabezpečením, dalšími benefity a kvalitou života, který Izrael poskytuje jeruzalémským občanům. Arabským obyvatelům Jeruzaléma, kteří se rozhodnout nemít izraelské občanství, je udělena izraelská identifikační karta, která je opravňuje k relativně snadným průchodům kontrolními stanovišti a k cestování po Izraeli, což značně usnadňuje hledání práce. Dále rovněž mají nárok na dotované zdravotnictví a sociální zabezpečení, které Izrael poskytuje svým občanům. Arabové v Jeruzalémě mimo to mohou též posílat své děti do izraelských škol a univerzit.

Politický status

Dne 5. prosince 1949 prohlásil první izraelský premiér David Ben Gurion Jeruzalém hlavním městem Izraele a od té doby zde sídlí všechny složky státní moci (moc zákonodárná, výkonná a soudní), s výjimkou ministerstva obrany, které sídlí v Tel Avivu. V době tohoto prohlášení byl Jeruzalém rozdělen mezi Izrael a Jordánsko, a tak byl za izraelské hlavní město považován pouze západní Jeruzalém. Bezprostředně po šestidenní válce v roce 1967 však Izrael anektoval východní Jeruzalém a učinil tak z něj *de facto* součást hlavního města. Status „celého a sjednoceného“ Jeruzaléma, coby hlavního města, Izrael zakotvil v roce 1980 v základním zákonu *Základní zákon: Jeruzalém* (tzv. „Jeruzalémský zákon“).

Status „sjednoceného Jeruzaléma“ jako izraelského „věčného hlavního města“ je v rámci mezinárodního společenství kontroverzní. I když některé země udržují v Jeruzalémě své konzuláty, jsou všechny ambasády umístěny mimo vlastní město, většinou v Tel Avivu.

Nezávazná rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 478, která byla schválena 20. srpna 1980, měsíc po přijetí Jeruzalémského zákona, prohlásila tento základní zákon „neplatným“, který navíc musí být „okamžitě zrušen“. OSN dále vyzvala své členské státy, aby přesunuly své ambasády z Jeruzaléma, což měla být forma trestného opatření. Většina států s ambasádami v Jeruzalémě této rezoluci vyhověla a přesunula svá zastoupení do Tel Avivu, kde existovalo mnoho ambasád již před přijetím rezoluce č. 478. K roku 2009 se ve městě nenachází žádná ambasáda, i když existuje ambasáda v Mevaseret Cijon na předměstí Jeruzaléma a čtyři konzuláty přímo v Jeruzalémě. V roce 1995 americký Kongres schválil přesun americké ambasády z Tel Avivu do Jeruzaléma přijetím takzvaného *Jerusalem Embassy Act*. Přestože byl zákon schválen, jeho platnost se neustále odsouvá, zákon nevešel v platnost a americká ambasáda je i nadále v Tel Avivu.

Dne 28. října 2009 varoval generální tajemník OSN Pan Ki-mun, že aby bylo dosaženo míru, bude muset být Jeruzalém hlavním městem Izraele i uvažovaného budoucího palestinského státu.

V Jeruzalémě se nachází nejvýznamnější státní instituce, včetně Knesetu, Nejvyššího soudu, či oficiálních rezidencí prezidenta a premiéra. Před založením Izraele sloužil Jeruzalém jako administrativní hlavní město britského mandátu Palestina, který zahrnoval dnešní Izrael a Jordánsko. V letech 1949 až 1967 byl západní Jeruzalém hlavním městem Izraele, ačkoliv tak nebyl mezinárodně uznáván, a to kvůli rezoluci valného shromáždění OSN č. 149, která počítala s Jeruzalémem jako s mezinárodním městem (*corpus separatum*). V důsledku šestidenní války v roce 1967 se dostal celý Jeruzalém pod izraelskou kontrolu. Dne 27. června 1967 vláda Leviho Eškola rozšířila izraelské právo a jurisdikci na východní Jeruzalém, avšak souhlasila s tím, že správa Chrámové hory, bude přenechána jordánskému waqfu pod jordánským ministerstvem pro náboženské záležitosti. V roce 1988 Izrael nařídil z bezpečnostních důvodů uzavřít Orient House, jenž byl domovem arabské studentské společnosti, ale zároveň též velitelství Organizace pro



osvobození Palestiny (OOP). Budova byla znovu otevřena v roce 1992 jako palestinský penzion. Podle Mírových dohod z Osla měl být konečný status Jeruzaléma určen jednáním s Palestinskou samosprávou, která požaduje východní Jeruzalém jako hlavní město svého budoucího palestinského státu.

Česká republika, stejně jako Evropská unie, považuje Jeruzalém za budoucí hlavní město Izraele i Palestiny. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky ale v reakci na rezoluci UNESCO o památkách v Jeruzalémě označila město již za stávající hlavní město Izraele a vyzvala vládu, aby se zasazovala o respektování tohoto statusu.

Náboženská významnost

Jeruzalém je posvátným místem tří hlavních světových monoteistických náboženství: judaismu, křesťanství a islámu. Podle statistické ročenky z roku 2000 se ve městě nachází 1204 synagog, 158 kostelů a 73 mešit. Navzdory snahám o pokojné mírové náboženské soužití jsou některá místa, jako například Chrámová hora, místem neustálého napětí a sporů.

Pro židy je Jeruzalém nejposvátnějším místem. To pramení z víry, že si Hospodin toto místo vyvolil, aby zde přebýval. Zasvěcen byl Židům Jeruzalém již v 10. století př. n. l., kdy jej hlavním městem biblického Izraele prohlásil král David. Nejvýznamnější postavení má Jeruzalém rovněž proto, že zde stály dva jeruzalémské Chrámy, konkrétně Šalomounův chrám a později druhý chrám. O významnosti města svědčí i jeho zmínka v Bibli, kde je jmenováno celkem 632krát. Nejsvětějším židovským místem je v Jeruzalémě Západní zeď, známá též jako Zeď nářků, která je pozůstatkem vnější hradby druhého Chrámu. Jeruzalém ovlivnil i stavbu synagog po celém světě, které jsou tradičně stavěny tak, aby byl aron ha-kodeš (schrána na Tóru) směrem k tomuto městu (u jeruzalémských synagog pak má směřovat k Chrámové hoře). Směrem k Jeruzalému se rovněž recitují, podle předpisu v Mišně, který byl kodifikován v kodexu *Šulchan aruch*, denní modlitby.

Křesťanství uctívá Jeruzalém nejenom pro jeho starozákonní historii, ale rovněž pro jeho významnost v životě Ježíše Nazaretského. Podle Nového zákona byl Ježíš do Jeruzaléma přinesen krátce po svém narození a později, již jako dospělý, vyčistil druhý Chrám. Byl to rovněž Jeruzalém, kde měl Ježíš podle tradice se svými apoštoly poslední večeři (též večeři Páně) na hoře Sijón. Významnými křesťanskými místy jsou Via Dolorosa (Křížová cesta) na Golgotu a Golgota samotná, která má být místem Ježíšova ukřižování. Evangelium podle Jana popisuje Golgotu jako místo „blízko města,“ zatímco archeologická nálezy z 90. let 20. století naznačují, že se Golgota mohla nacházet poblíž hradeb uvnitř dnešní hranice města. Za biblickou Golgotu je však většinou křesťanů považováno místo, na němž stojí bazilika Svatého hrobu, která je již téměř dva tisíce let křesťanským poutním místem.

Jeruzalém je v neposlední řadě považován za třetí nejsvětější místo islámu. O jeho významnosti svědčí i to, že jeruzalémská Chrámová hora byla vůbec prvním ze dvou míst, jejichž směrem (*kibla*) směřovaly muslimské modlitby (arabsky: صلاة, *salát*). Mohamed však po roztržce s židy, kteří jej nepřijali za svého proroka, změnil kibli ke svatyni Ka'bab Mekce. Pro islám má nicméně Jeruzalém význam především díky Mohamedově noční cestě v roce 620. Muslimové věří, že se Mohamed zázračně přenesl z Mekky na Chrámovou horu, odkud vstoupil na nebesa, kde se setkal s proroky islámu. Přesto však v Koránu samotném není o Jeruzalému žádná zmínka, přinejmenším ne výslovná. Běžné muslimské komentáře však ztotožňují místo, odkud měl Mohamed vystoupit do sedmého nebe, navštívit ráj a peklo a hovořit s Alláhem a proroky, s Chrámovou horou. Konkrétně první verš súry Noční cesta (*Al-Isrá'*) zmiňuje jako cíl Mohamedovy cesty nejvzdálenější mešitu (arabsky mešitu al-Aksá). Dnes se na Chrámové hoře nacházejí dvě muslimské památky, které tuto událost připomínají: mešita al-Aksá, jejíž jméno



Západní zeď, známá též jako Zeď nářků či Kotel



Bazilika Svatého hrobu



Mešita al-Aksá, třetí nejsvětější místo islámu

je podle muslimů zmíněno v Koránu, přestože v době jeho vzniku ještě tato mešita neexistovala, a Skalní dóm, který stojí nad základním kamenem, z něhož, jak muslimové věří, Mohamed vstoupil na nebesa.

Ekonomika

Historicky byla jeruzalémská ekonomika postavena téměř výhradně na věřících poutnících, a to hlavně kvůli vzdálenosti od hlavních přístavů v Jaffě a Gaze. Jeruzalémské religiózní památky zůstávají i dnes nejnavštěvovanější zahraničními návštěvníky a většina turistů navštíví Západní zeď a Staré Město, nicméně v uplynulých zhruba padesáti letech začalo být stále jasnější, že Jeruzalém nemůže stavět svou ekonomiku jen na náboženském cestovním ruchu a své náboženské významnosti.

Ačkoliv mnohé statistiky indikují ekonomický růst, od roku 1967 východní Jeruzalém ve vývoji zaostával za západním Jeruzalémem. Podíl domácností se zaměstnanými osobami je navíc vyšší u arabských domácností (76,1 %) než u židovských domácností (66,8 %). Míra nezaměstnanosti je v Jeruzalémě 8,3 %, což je mírně lepší než celostátní průměr, který činí 9 %. V uplynulých letech došlo ve městě k dramatickému nárůstu chudoby; mezi lety 2001 a 2007 se počet lidí žijící pod hranicí chudoby zvýšil o 40 %. V roce 2006 činila průměrná měsíční mzda 5940 šekelů (tj. 1410 amerických dolarů), což je o 1350 šekelů méně než průměrná měsíční mzda v Tel Avivu.

Během britského Mandátu byl přijat zákon, podle něhož musí být všechny budovy postaveny z jeruzalémského kamene, aby se zachoval jedinečný historický a estetický ráz města. Dodržování tohoto zákona, který stále platí, odrazuje těžký průmysl od Jeruzaléma; pouze 2,2 % území Jeruzaléma má funkční využití pro „průmysl a infrastrukturu.“ Pro srovnání, podíl pozemků s funkčním využitím pro průmysl a infrastrukturu je v Tel Avivu dvojnásobně velký a v Haifě dokonce sedminásobně velký.

Pouze 8,5 % pracovně činných obyvatel Jeruzalémského distriktu je zaměstnáno ve zpracovatelském průmyslu, což je zhruba polovina celostátního průměru, který činí 15,8 %. Naopak celostátní průměr je překračován v zaměstnanosti ve školství (17,9 % oproti 12,7 %), zdravotnictví a sociální péči (12,6 % oproti 10,7 %), ve službách (6,4 % oproti 4,7 %) a veřejné správě (8,2 % oproti 4,7 %). Ačkoliv Tel Aviv zůstává i nadále izraelským finančním centrem, stále větší počet hi-tech společností se stěhuje do Jeruzaléma a v roce 2006 zde tvořily 12 tisíc pracovních míst. Průmyslový park Har Chocvim na severu Jeruzaléma je domovem některých hlavních izraelských korporací, mezi něž patří Intel, Teva Pharmaceutical Industries, Ophir Optonics a ECI Telecom. Plány expanze parku představují kapacity pro dalších sto firem, požární stanici a školu na ploše o celkové rozloze 530 000 m².

Od vzniku Izraele zůstává národní vláda hlavním hráčem v jeruzalémské ekonomice. Vláda se sídlem v Jeruzalémě generuje velké množství pracovních míst a nabízí dotace a pobídky pro nové obchodní iniciativy.

V Jeruzalémě stojí velké nemocniční komplexy jako nemocnice Hadasa nebo nemocnice Ša'arej Cedek. Převážně pro ultraortodoxní židovskou populaci slouží nemocnice Bikur cholim.

Betlém

Betlém (arabsky: بيت لحم, **Bajt Lachm**, doslova „dům masa“, hebrejsky: בית לחם, **Bejt Lechem**, doslova „dům chleba“, řecky: Βηθλεέμ, latinsky: Bethlehem) je město v centrální části Západního břehu Jordánu, nacházející se přibližně 8 kilometrů jižně od Jeruzaléma. Žije zde zhruba 30 000 obyvatel, město je hlavním městem betlémského guvernorátu Palestinské samosprávy a centrem palestinského cestovního ruchu a kultury. Tóra označuje Betlém jako město Davidovo, ve kterém byl korunován králem Izraele. Novozákonní evangelia podle Matouše a Lukáše označují Betlém jako



Nákupní centrum Chadar,
Talpilot



Trh Machane Jehuda
v západním Jeruzalémě



Tržiště ve Starém Městě

místo narození Ježíše Nazaretského. Ve městě sídlí jedna z nejstarších křesťanských komunit na světě, jejíž velikost se však v důsledku emigrace značně zmenšila.

V roce 529 bylo město vydrancováno během samaritánské revolty, avšak nedlouho poté došlo k jeho obnově na popud byzantského císaře Justiniána I. V roce 637 byl Betlém porobený arabským chalífou Umarem ibn al-Chattábem, který zdejším náboženským svatyním garantoval bezpečí. V roce 1099 se města zmocnili křižáci, opevnili jej a nahradili jeho řecké



pravoslavné duchovenstvo římskokatolickým. To bylo vyhnáno poté, co se města zmocnil sultán Saladin. Městské hradby byly zničeny roku 1250, když město dobyli Mamlúci a následně postupně obnoveny během nadvlády Osmanské říše. Po pádu Osmanské říše během první světové války připadl Betlém pod správu Spojeného království v rámci Britského mandátu Palestina. Na základě plánu OSN na rozdělení Palestiny z listopadu 1947 měl Betlém připadnout do oblasti Corpus separatum, ale po izraelské válce za nezávislost z roku 1948 zůstalo město pod jordánskou správou. To se změnilo až v roce 1967, kdy Západní břeh Jordánu dobyl Izrael v šestidenní válce. Od roku 1995 je Betlém na základě izraelsko-palestinských mírových dohod součástí Palestinské samosprávy.

Demograficky je Betlém většinově muslimský, žije v něm však i jedna z největších palestinských křesťanských komunit. Betlémská aglomerace zahrnuje města Bajt Džalá a Bejt Sachur a uprchlické tábory Ajda a Aza. Hlavním ekonomickým sektorem Betléma je cestovní ruch, jehož největší příjmy dosahují během Vánoc, kdy se křesťanští poutníci shromažďují v chrámu Narození Páně, jedné z nejstarších křesťanských svatyní, která byla postavena na místě Ježíšova narození svatou Helenou, matkou římského císaře Konstantina Velikého. V Betlémě existuje přes 30 hotelů a 300 řemeslných obchodů. Při severním vjezdu do města se nachází významné židovské svaté místo, Ráchelin hrob.

Historie

Biblické zmínky

Další název pro Betlém je **Efrata**; Starý zákon také zmiňuje, že v blízkosti města zemřela Jákobova manželka Ráchel (Gen 48,7: „Když jsem přicházel z Rovin aramských, zemřela mi před očima Ráchel; bylo to v kenaanské zemi na cestě nedaleko Efraty a pochoval jsem ji tam u cesty do Efraty, to je do Betlému.”)

Starý zákon též říká, že Betlém je rodištěm izraelského krále Davida, proto se Betlém označoval jako **Davidovo město** (L 2,4: „Také Josef se vydal z Galileje, z města Nazareta, do Judska, do města Davidova, které se nazývá Betlém, poněvadž byl z domu a rodu Davidova.”)

Podle evangelií se zde narodil Ježíš Kristus (např. Mt 2,1: „Když se narodil Ježíš v judském Betlémě za dnů krále Heroda, hle, mudrci od východu se objevili v Jeruzalémě a ptali se:” Herodes Veliký poté nařídil, aby ve městě byli zabití všichni chlapci mladší dvou let: Mt 2,16: „Když Herodes poznal, že ho mudrci oklamali, rozlítil se a dal povraždit všechny chlapce v Betlémě a v celém okolí ve stáří do dvou let, podle času, který vyzvěděl od mudrců.”; Marie a Josef kvůli tomu uprchli s malým Ježíšem do Egypta, zpátky do Izraele se vrátili krátce po Herodově smrti; Ježíš své mládí prožil již v Nazaretu.

Pozdější historie

Během povstání Bar Kochby (132 – 135) bylo město zpuštěno, Římané posléze na místě Ježíšova narození vybudovali svatyni zasvěcenou Adónovi. Přibližně dvě staletí poté zde nechala Svatá Helena postavit vůbec první křesťanský kostel – chrám Narození Páně. V průběhu samaritánské revolty



Vnitřní prostor jeskyně
nedaleko Betléma



Centrum Betléma

v roce 529 byl kostel zničen, brzy na to byl ale obnoven na popud byzantského císaře Justiniána I. V roce 614 dobyli Betlém Peršané, chrám Narození Páně však nechali netknutý.

Krátce poté, co byl v roce 637 Jeruzalém dobyt muslimskými vojsky, navštívil Betlém chalífa Umar ibn al-Chattáb a příslibil, že chrám bude moci nadále sloužit křesťanům.

V roce 1099 dobyla Betlém křižácká vojska, na Vánoce roku 1100 zde byl Balduin I. korunován prvním králem Jeruzalémského království. V této době začal Betlém vzkvétat hlavně díky velkému množství křesťanských poutníků. Betlém byl znovu dobyt muslimy pod vedením Saladina v roce 1187 a křesťanští duchovní byli donuceni odejít (přičemž v roce 1192 byl některým z nich umožněn návrat). Betlém se nakrátko vrátil pod křesťanskou vládu v období 1229 – 1244; po nástupu sultána Bajbarse v roce 1250 muslimská tolerance vůči křesťanům značně opadla, křesťanský klérus byl opět donucen opustit město a v roce 1263 byly zničeny betlémské hradby. Město začalo trpět odlivem křesťanských poutníků, v následujících staletích se sem ale křesťané začali postupně vracet.

Od roku 1517 do konce 1. světové války městu vládli Osmané, s přestávkou v letech 1831 – 1841, kdy zde panoval egyptský vojevůdce Muhammad Alí. Po první světové válce byl Betlém začleněn do Britského mandátu Palestina.

Moderní město

Po druhé světové válce měl Betlém na základě plánu OSN na rozdělení Palestiny připadnout do jeruzalémské zóny pod mezinárodní správou. V důsledku vypuknutí izraelské války za nezávislost dobyla Betlém jordánská armáda a stáhlo se sem množství arabských uprchlíků z oblastí obsazených Izraelem. Tento příliv uprchlíků natrvalo změnil demografickou strukturu města, křesťané ztratili většinu na úkor muslimů. Jordánsko udrželo kontrolu nad městem až do Šestidenní války v roce 1967, kdy bylo spolu s celým Západním břehem Jordánu obsazeno Izraelem.

Betlém byl poté jedním z míst ozbrojených střetů mezi Izraelci a Palestinci. V květnu roku 2002 se při vpádu izraelských sil zabarikádovalo v chrámu Narození Páně přibližně 180 Palestinců. Po několikátýdenním obléhání a devíti obětech na palestinské straně byli zbývající povstalci propuštěni. Izraelská armáda v chrámu posléze našla 40 výbušných zařízení.

Většina vjezdů do města je dnes pod kontrolou izraelské armády, pohyb obyvatelů Betléma do blízkého Jeruzaléma a okolí je omezován bezpečnostní bariérou a propustkami; od začátku druhé intifády v roce 2000 je získání takovéto propustky velice obtížné. Tato opatření mají pro Betlém negativní ekonomické i sociální dopady.

Hlavní turistickou atrakcí je chrám Narození Páně, každoročně se zde pořádají vánoční oslavy, v minulých letech však často poznamenané izraelsko-palestinským konfliktem. Ve městě se také nachází mešita; v centru města stojí kulturní centrum Bethlehem Peace Center, kousek od centra se nachází Mléčná jeskyně.

Křesťanská menšina

Podíl křesťanů v Betlému každoročně klesá, zejména kvůli emigraci a celkově nižší porodnosti než u muslimské populace. V roce 1947 se křesťané podíleli na celkovém obyvatelstvu ze 75 %, v roce 1998 již jen z 33 %. K rozhodnutí křesťanů emigrovat přispívá hlavně špatná ekonomická situace a malé možnosti na vzdělávání. Křesťané také mohou snáze emigrovat do západních křesťanských zemí než muslimové.

Současná palestinská vláda se snaží betlémské křesťany podporovat, neboť v nich vidí vhodné prostředníky pro vyjednávání s evropskými státy a s USA.



Ulice v centru města



Vnitřní prostory chrámu Narození Páně

Mrtvé moře

Mrtvé moře (hebrejsky: יַם הַמֶּלַח, *jam ha-Melach*, doslova „moře Soli“; arabsky البحر الميت; *al-bahr al-Majit*, doslova „Mrtvé moře“) je bezodtoké slané jezero, které se rozkládá mezi Izraelem na západě a Jordánskem na východě. Nachází se 420 metrů pod hladinou světového oceánu a je nejnižše položeným odkrytým místem na zemském povrchu, nejnižše položeným slaným jezerem na světě. Dosahuje maximální hloubky 380 metrů a je tak nejhlubším hypersalinitním jezerem na světě. Jeho salinita dosahuje 33,7 %, čímž se řadí mezi nejslanější jezera na světě. Větší salinitu mají pouze jezera Assal, Garabogazköl a některá hypersalinitní jezera v Dry Valleys v zátocě McMurdo na Antarktidě. Jeho salinita je 8,8× větší než Středozemního moře a téměř 9,4× větší než salinita oceánská. Tato charakteristická vlastnost Mrtvého moře z něj činí drsné prostředí, které není vhodné pro živočichy. Má rozlohu 1050 km² (severní část – 810 km²). Je 67 km dlouhé a maximálně 18 km široké. Tyto údaje se v průběhu času mění, neboť jezero poměrně rychle vysychá. Leží v Jordánském údolí a jeho hlavním přítokem je řeka Jordán.

Etymologie

V arabštině se Mrtvé moře označuje jako *al-bahr al-Majit* („Mrtvé moře“) nebo méně často jako *bahr Lut* (بَحر لوط, „Lotovo moře“). Dalším historickým názvem v arabštině bylo „moře Zo'ar,“ po nedaleko stojícím městě. V hebrejštině se Mrtvé moře označuje jako *jam ha-Melach* („moře Soli“) nebo jako *jam ha-Mavet* („Moře smrti“). Ve starověku bylo někdy zmiňováno jako *jam ha-Mizrachi* (ים המזרחי, „Východní moře“) nebo jako *jam ha-Arava* („Aravské moře“).

Historie

Mrtvé moře přitahuje zájem návštěvníků z okolí Středozemí už po tisíce let. Na tomto místě se ukrýval Král David, bylo to jedno ze světově prvních léčebných míst a zdroj mnoha produktů používaných v různých oblastech od mumifikace v Egyptě až po hnojiva.

Pobřeží

Břehy na západě a východě jsou srázné a skalnaté. Na severu a jihu navazuje na pobřeží táhlá rovina. Pobřeží je převážně pusté, s výjimkou několika oáz a turistických resortů s plážemi pro koupání. U jižního břehu probíhá těžba soli a dalších minerálů, nachází se zde i rozsáhlý chemický komplex pro úpravu vytěžených surovin.

Vodní režim

Zdrojem vody je převážně řeka Jordán, která do moře ústí na severu. Dalším zdrojem vody jsou četná vádí, která do moře ústí na východním i západním břehu a která mají v zimním deštovém období občasné silné vodní průtoky. Například vádí nachal Chever, které přichází z Judské pouště. Horké a suché klima způsobuje nízké srážky (50–100 mm/rok) a vysoké vypařování z hladiny. V historické době značně kolísala hladina v rozmezí 12 m, avšak v poslední době dochází k trvalému poklesu hladiny jezera především v důsledku umělého zadržování vody řeky Jordán v Galilejském jezeře. Podle studie zveřejněné v roce 2009 za posledních 30 let ubylo v Mrtvém moři asi 14 km³ vody a jeho hladina klesá ročně asi o 70 cm. Pokud by proces pokračoval stejným tempem mohlo by Mrtvé moře do roku 2050 zcela vyschnout, a proto se připravuje plán na vybudování 180 kilometrů dlouhého kanálu, který by z Rudého moře přes vádí al-Araba přiváděl do jezera mořskou vodu. Záměr ale kritizuje řada vědců, např. z Institutu pro studia životního prostředí Arava, nebo ekologické organizace Přátelé Země, které varují před devastujícím dopadem projektu na údolí vádí Arava a na ekosystém Akabského zálivu.

Vlastnosti vody

Vysoká hustota vody umožňuje pohodlné sezení na hladině Mrtvého moře. Horké klima způsobuje rovněž velmi vysokou mineralizaci vody. Slanost dosahuje 30 až 35 % (v závislosti na hloubce a teplotě) – v porovnání s mořskou vodou, která obsahuje v průměru 10× méně solí (3,5 %). Převládají chlorid hořečnatý (52 %), chlorid sodný (30 %), chlorid draselný a bromid hořečnatý.



Důsledkem vysokého podílu solí je vyšší hustota vody Mrtvého moře, a tedy vyšší vztlaková síla působící na plovoucí předměty. Pro udržení se nad hladinou proto není potřeba plavat – stačí do vody usednout a nechat se nadnášet.

Fauna a flóra

Jezero se nazývá „Mrtvé moře“ kvůli své vysoké salinitě, která brání životu vodních organismů, jako jsou ryby a vodní rostliny. Žijí zde však některé druhy bakterií a archeí jako jsou Halobacteria.

V období přívalu vody poklesne hladina soli v Mrtvém moři ze svých obvyklých 35 % na 30 % nebo ještě méně. Mrtvé moře se následně probudí k životu v důsledku deštivých zim. V roce 1980 se po jedné mimořádně deštivé zimě proměnilo normálně tmavomodré Mrtvé moře v červené. Výzkumníci z Hebrejské univerzity zjistili, že bylo Mrtvé moře plné řasy zvané Dunaliella. Dunaliella se živila karotenem obsahujícími halobacteriemi, což mělo za následek změnu barvy. Od roku 1980 však dochází k úbytku vody a tato řasa se již v tak hojném počtu neobjevila.

V horách obklopujících Mrtvé moře si našlo domov mnoho živočišných druhů. Žijí zde velbloudi, kozorožci, zajíci, damani, šakalové, lišky a dokonce i levharti. Žijí zde rovněž stovky druhů ptáků. Izrael i Jordánsko vyhlásily na obou stranách jezera přírodní rezervace.

Delta řeky Jordán byla původně džunglí papyrusu a palem. Iosephus Flavius popsal Jericho jako "nejúrodnější místo v Judsku". Díky pěstování cukrové třtiny, henny a fíků bylo dolní údolí Jordánu v římských a byzantských dobách bohatou oblastí. Jedním z nejcennějších produktů v Jerichu byla míza z myrhovníku, ze které se vyráběly parfémy.

Netanja

Netanja (hebrejsky נְתַנְיָה, v oficiálním přepisu do angličtiny **Netanya** je městov Centrálním distriktu Státu Izrael.

Geografie

Leží v namořské výšce 35 metrů na březích Středozemního moře. Je demografickým centrem Šaronské planiny. Na jižním okraji města ústí do moře vádí Nachal Poleg. Východní okraj Netanje sleduje vádí Nachal Avichajil.

Město je na dopravní síť napojeno soustavou četných dálničních tahů. Jde zejména o severojižní dálnici číslo 2 a z ní k východu odbočující dálnici číslo 57. Obcí prochází pobřežní železniční trať. Nachází se tu železniční stanice Netanja.

Dějiny

Město bylo založeno v roce 1929, podle jiného zdroje 1928. Rozhodnutí zřídit na tomto místě novou židovskou osadu padlo v roce 1926 na zasedání společnosti *Bnej Binjamin* v nedalekém Zichron Ja'akov. Vedení akce se ujali Oved Ben Ami a Itamar Ben Avi, kteří cestovali po Spojených státech amerických a vybírali od tamních Židů potřebné finanční prostředky. Zamýšlené židovské sídlo pojmenovali po americkém filantopovi Nathanu Strausovi.

V roce 1928 vykoupili Židé první potřebné pozemky od sousední arabské vesnice Umm Chalid. 14. prosince 1928 dorazil na místo osadnický předvoj vedený Moše Šakedem, který zde vykopal studnu. Po dvou měsících se počátkem roku 1929 podařilo narazit na vodní zdroj. 18. února 1929 se sem pak přistěhovalo prvních pět osadníků, kteří pobývali zpočátku ve stanech a okamžitě zahájili obdělávání zdejší půdy. V srpnu bylo ovšem budování osady přerušeno kvůli arabským nepokojům, jež v té době postihly mandátní Palestinu. V září 1929 byly ale práce obnoveny a započala výstavba prvních deseti domů. Následujícího roku se v Netanji otevřela první mateřská škola a obchod, v roce 1931 následovala první škola. Během 30. let 20. století zpracoval britský architekt Holiday územní plán nového města, které bylo od počátku koncipováno se zaměřením na turistický ruch, ale i zemědělskou výrobu a podnikání. Tehdy zde vyrostl první hotel, synagoga (*Šonej Halachot*), továrna (potravinářský podnik *Primazon*) a pokračovalo rozrůstání obce o nové čtvrtě *Netanja Bet*, *Ben Cijon*, *Geva* nebo *Ejn ha-Tchelet*. Poblíž zároveň vyrostly vesnice *Kfar Tiomkin* (neboli *Ramat Tiomkin*) a *Micpe ha-Jam*. K rozvoji obce přispělo i dokončení nového silničního spojení mezi Netanjou a městem Tulkarm roku 1937, čímž se Netanja napojila na pobřežní komunikace. Roku 1939 začal v obci působit průmysl zpracování diamantů (firma *Ofir*), který se pak stal jedním z hlavních pilířů domácí ekonomiky.

Ve 30. letech 20. století se Netanja se svým rozsáhlým pásem pobřežních pláží stala také častým místem vylodování ilegálních židovských imigrantů v rámci programu Alija Bet. Netanja byla v té době organizována jako převážně zemědělská, soukromě hospodařící osada typu mošava. Roku 1940 získala status místní rady, tedy malého města s vlastní samosprávou. Prvním starostou se stal Oved Ben Ami. Během 40. let pokračovalo rozrůstání obce, vznikla vesnice *Neve Itamar*, později přičleněná k Netanji. Od roku 1945 ve městě funguje střední škola a od roku 1946 fotbalový

stadion. V následujících letech byla Netanja svědkem vyostřující se nacionální konfrontace mezi Židy a Araby a také britskými úřady. V roce 1947 tu došlo k únosu dvou britských bezpečnostních pracovníků. Zajatci byli zabiti. Akci provedla organizace Ecel jako odvetu za britské represe proti židovským ozbrojeným skupinám. Téhož roku došlo k arabskému přepadení židovského autobusu mířícího z Netanje do Jeruzaléma.

V roce 1948 během války za nezávislost byla Netanja trvale kontrolována židovskými silami (brigáda Alexandroni) a stala se součástí státu Izrael. Po roce 1948 byly k městu připojeny sousední opuštěné arabské vesnice (Umm Chalid, Bajrat Hanun a Tabsur). Netanja se v prosinci 1948 dočkala povýšení na město (tehdy měla 9 tisíc obyvatel).

Po válce se populace města rychle rozrůstala a posiloval se jeho velkoměstský charakter, přičemž původní zemědělské zaměření zcela ustoupilo. Průmysl je ve městě rozdělen do čtyř průmyslových zón. Na jihu města se nachází jediná pobočka společnosti IKEA v Izraeli a hi-tech průmysl.^[5] Na ekonomice města se značnou částí podílí rovněž cestovní ruch. Město je totiž díky svým 14 kilometrům pláží velmi populární turistickou destinací. Nachází se zde 19 hotelů s 1452 pokoji. V průměru vytváří 589 pracovních příležitostí. Průměrná obsazenost hotelů byla v roce 2006 celkem 51,7 %. Ve městě funguje od roku 1976 velká Nemocnice Lani'ado.

Dne 27. března 2002 se ve zdejší Park Hotelu odehrál během svátku Pesach teroristický útok (Pesachový masakr), během něhož sebevražedný atentátník z Hamásu zabil 30 lidí. Starostkou města je Mirjam Feirberg.

Demografie

Podle údajů z roku 2009 tvořili naprostou většinu obyvatel Židé - cca 170 700 osob (včetně statistické kategorie "ostatní", která zahrnuje nearabské obyvatele židovského původu ale bez formální příslušnosti k židovskému náboženství, cca 182 900 osob). Z náboženského hlediska je Netanja přibližně z 50 % tvořena sekulárními Židy. Žije zde však rovněž velké množství Chasidů.

Jde o velkou obec městského typu s dlouhodobě rostoucí populací. K 31. prosinci 2015 zde žilo 207 900 lidí. Hustota zalidnění se blíží 7000 osob na kilometr čtvereční. Podle prognózy z roku 2008 by zde v roce 2020 mohlo žít 350 000 lidí.

V roce 2001 žilo ve městě 1546 imigrantů. Podle Izraelského centrálního statistického úřadu (CBS) zde k roku 2001 žilo 78 800 mužů a 84 900 žen. Věkové rozvrstvení obyvatelstva je 31,1 % ve věku mladší 19 let, 15,3 % mezi 20 a 29 lety, 17,2 % mezi 30 a 44 lety, 17,4 % mezi 45 a 59 lety, 4,2 % mezi 60 a 64 lety a 14,9 % starších 65 let. V závislosti na zemi původu obyvatel pochází 63 800 z Evropy a Ameriky, 40 700 z Afriky, 18 100 z Asie a 38 100 z Izraele. 90 200 obyvatel Netanji se narodilo v Izraeli (sabrá), zatímco 71 300 se narodilo v zahraničí. Významné procento imigrantů v uplynulých 20 letech tvoří francouzští Židé a Židé ze zemí bývalého Sovětského svazu. Žije zde rovněž malá skupinka etiopských Židů.

V roce 2000 zde žilo 58 897 pracujících a 4671 osob samostatně výdělečně činných. Průměrná hrubá měsíční mzda v roce 2000 byla 4905 šekelů. Průměrná hrubá měsíční mzda mužů byla 6217 šekelů, zatímco u žen byla 3603 šekelů. Měsíční mzda osob samostatně výdělečně činných byla 56379 šekelů. Žije zde 3293 osob pobírajících příspěvky v nezaměstnanosti a 14 963 osob pobírající nějakou formu sociálních benefitů.

Caesarea

Caesarea, přesněji **Kejsarja** (hebrejskyקֵיסָרְיָה, arabskyقيسارية, *Kajsarija*, v oficiálním přepisu do angličtiny**Qesaryya**) je moderní sídlo typu společná osada (*jišuv kehilati*) v Izraeli, v Haifském distriktu, v Oblastní radě Chof ha-Karmel, založené v 70. letech 20. století poblíž starověké lokality Caesarea Maritima.

Geografie

Leží přibližně v poloviční vzdálenosti mezi Tel Avivem a Haifou v pobřežní nížině, nedaleko města Chadera.

Dějiny

Na místě nynější obce stálo ve starověku přístavní město Caesarea Maritima, ve středověku využívané křižáky. V současnosti je Caesarea jedním z nejnavštěvovanějších turistických míst v Izraeli.

Vzniklo zde později také muslimské osídlení, které navazovalo na starověké sídlo. V roce 1878 se tu usadila skupina muslimů z Bosny, která opustila své domovy po rakousko-uherské okupaci Bosny. Roku 1884 byla ve vesnici založena chlapecká základní škola. Roku 1931 zde žilo 706 lidí ve 143 domech. V lednu a únoru 1948, ještě před vypuknutím války za nezávislost, byla vesnice dobyta izraelskými silami a arabské osídlení tu skončilo. Zdejší zástavba byla zčásti zbořena, zčásti zachována v rámci turistického areálu okolo starověké Caesareje.

Již před rokem 1948 se ale v tomto regionu objevilo i novověké židovské osídlení. Pozemky v okolí získal do židovského majetku baron Edmond James de Rothschild. Začaly tu vznikat židovské osady (například Sdot Jam roku 1940). V lednu 1943 začal poblíž Caesareje první kurz pro speciální námořní komanda židovských jednotek Palmach. Tato lokalita v těchto letech hrála důležitou roli při organizování ilegální židovské imigrace.

Po vzniku státu Izrael v roce 1948 darovala rodina Rothschildů všechny pozemky, které na území Izraele vlastnila, do majetku státu, včetně pozemků v okolí Caesareje. Zároveň byla zřízena nadace **Caesarea Edmond Benjamin de Rothschild Foundation** a též firma **Caesarea Development Corporation** (hebrejsky: החברה לפיתוח קיסריה אדמונד בנימין דה רוטשילד), ve které měl izraelský stát a Rothschildové stejný podíl. Účelem nadace bylo připravit komplexní územní rozvoj regionu okolo historické Caesareje. Tato soukromá organizace pak řídila vznik nynější obce. Jde tak o unikátní model, kdy je obec spravována soukromou společností, navíc s rodinným kapitálem.

Nynější Caesarea (Kejsarja) vznikla roku 1977. Byla zbudována na pobřežním pásu severovýchodně od starověké Caesareje jako plánovitě rezidenční sídlo. Jedná se o jedno z nejlidnatějších míst v Izraeli neuznaných jako místní rada a tedy formálně patřících do kategorie vesnických sídel (byť populačně a urbanisticky jde sídlo městského typu). Od roku 2003 je členskou obcí Oblastní rady Chof ha-Karmel. Místní ekonomika je založena na službách a turistickém ruchu. Nachází se zde největší izraelské golfové hřiště (18 jamek). Turisticky využívány jsou i starověké archeologické památky a také mořské pobřeží. Kejsarja se řadí mezi nejluxusnější izraelská rezidenční sídla.

V říjnu 1997 se zde konala schůzka mezi prezidentem Izraele Ezerem Weizmanem a palestinským předákem Jásirem Arafatem, která měla odstranit napětí mezi oběma stranami.

Slavní obyvatelé

- Ezer Weizman – bývalý izraelský prezident
- Keren Ann – popová zpěvačka
- Arkadij Gajdamak – rusko-izraelský miliardář
- Ejtan Wertheimer – průmyslník
- Benjamin Netanjahu – politik a současný izraelský premiér

Demografie

Podle údajů z roku 2014 tvořili naprostou většinu obyvatel v Caesareji Židé – cca 4600 osob (včetně statistické kategorie "ostatní", která zahrnuje nearabské obyvatele židovského původu ale bez formální příslušnosti k židovskému náboženství, cca 4700 osob).

Jde o menší sídlo vesnického typu s dlouhodobě rostoucí populací. K 31. prosinci 2014 zde žilo 4760 lidí. Během roku 2014 populace stoupla o 2,8 %.

Historie

Město založil v letech 22 až 10 př.n.l. Herodes Veliký. V roce 6 se stala rezidencí římského místodržícího (prefekta). Po zničení Jeruzaléma v roce 70 se Caesarea stala hlavním městem provincie Judea. Ve 2. století bydlelo ve městě 125 000 obyvatel. V období dalšího rozkvětu v 5. a 6. století bylo město důležitým námořním přístavem.



Letecký pohled na Caesareu

Caesarea Maritima

Caesarea Maritima, často jen bez přízviska **Caesarea** či řecky **Kaisareia**, bylo důležité starověké město v Palestině, ve středověku pak důležité město křižáků. Archeologické vykopávky v Caesareji patří k nejvýznamnějším v dnešním Izraeli.

Město leží severozápadně od Hadery na severu Šárónské nížiny u Středozemního moře. Nedaleko starověkých vykopávek se nachází také moderní město Caesarea (Kejsarija).

Historie

Město založil v letech 22 až 10 př. n. l. Herodes Veliký. V roce 6 se stala rezidencí římského místodržícího (prefekta). Po zničení Jeruzaléma v roce 70 se Caesarea stala hlavním městem provincie Judea. Ve 2. století bydlelo ve městě 125 000 obyvatel. V období dalšího rozkvětu v 5. a 6. století bylo město důležitým námořním přístavem.

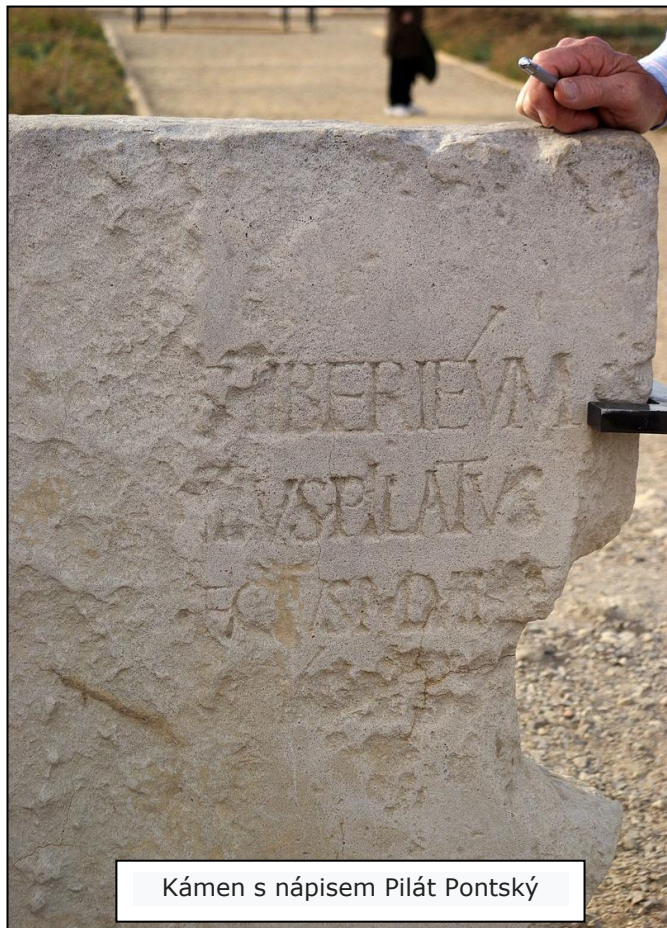
Galerie



Město je obeháno hradbami z období křížových výprav – Hippodrom



Zbytky akvaduktu severně od města



Kámen s nápisem Pilát Pontský



Nazaret

Nazaret (hebrejsky נצרת, *Nacrat*, arabsky ناصرة, *Al, An-Násira, An-Naseríja*, v oficiálním přepisu do angličtiny **Nazareth**) je město v Severním distriktu v Izraeli.

Geografie

Leží v historickém regionu Dolní Galilea a je také hlavním městem izraelského Severního distriktu. Nazaret se nachází v nadmořské výšce 300 metrů, ve vzdálenosti 25 km od Galilejského jezera a 9 km od hory Tábor, ve zvlněné krajině pohoří Harej Nacrat (*Nazaretské hory*), které jižně od města vystupují prudkým terénním zlomem z rovinatého Jizre'elského údolí, respektive z údolí Bik'at Ksulot, které je jeho pokračováním. Tento terénní zlom s převýšením několika set metrů vrcholí jižně od Nazaretu horami Har Kidumim a Har Ksulot. Prostor samotného města je potom lemován ze západu, severu a východu dalšími dílčími vrcholky Giv'at Jif'a, Har Cameret, Har Avihu, Har Nadava Har Jona. Tyto vyvýšeniny jsou vesměs stavebně využity pro zástavbu Nazaretu a přilehlých měst v jeho aglomeraci a jsou odlesněny. Vodopisně je prostor města členěn několika podružnými sezónními toky. Jde o vádí Nachal Mizra a Nachal Tavor. Na severním okraji aglomerace začíná vádí Nachal Cipori.

Dějiny

Město je významným křesťanským poutním místem. Podle Nového zákona tu došlo ke Zvěstování Panny Marie a Ježíš Kristus zde ve svém mládí žil.

Archeologické výzkumy prokázaly, že v tomto místě existovaly lidské osady již před 9.000 lety. Starý zákon, Talmud či ostatní relevantní historické spisy se však o městě nezmiňují. Nazaret není obsažen ani v seznamu 45 galilejských měst od Flavie Josefa. Postavení města v rámci Galileje i celé Judeje bylo tehdy nevýznamné. Někteří historikové dokonce tvrdí, že z důvodů neexistujících písemných zmínek Nazaret neexistoval až do 1. století n. l., jiní zase, že Nazaret patřil pod jiné město. Podle Nového zákona byl Nazaret domovem Josefa s Marií a místem, kde archanděl Gabriel oznámil Marii, že porodí Ježíše. Zde také podle Nového zákona Ježíš prožil dětství a mládí. Počet obyvatel Nazaretu za Kristových dob je v současnosti neznámý, odhady se pohybují od 480 do 2 000 obyvatel.

První nebiblickou zmínku učinil až okolo roku 200 n. l. Sextus Julius Africanus (citovaný v Eusebiově díle *Církevní dějiny*), který poukázal na judskou vesnici „Nazara“.

V roce 637 dobyli Palestinu muslimové. Snaha o eliminaci muslimské kontroly nad Svatou Zemí vyústila o čtyři století později v první křížovou výpravu.

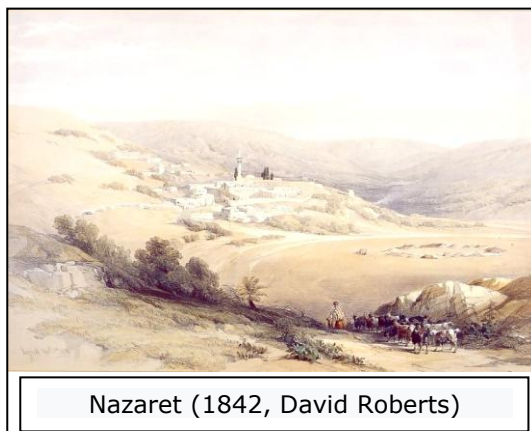
Roku 1099 dobyl Galileu normanský rytíř Tankred a z Nazaretu učinil její hlavní město. Po Saladinově vítězství v Bitvě u Hattínu v roce 1187 se město znovu dostalo pod nadvládu muslimů, která byla v rozmezí let 1229 – 1263 přerušena v důsledku šesté křížové výpravy. V roce 1263 však město dobyl sultán Bajbars a nařídil zničení všech křesťanských budov a vyhnání křesťanského obyvatelstva, které se do města mohlo vrátit až v roce 1620.

Moderní dějiny

V rábuplánu OSN na rozdělení Palestiny z roku 1947 měl být Nazaret začleněn do severní části navrhovaného arabského státu. Ve válce za nezávislost nejprve arabská vojska vstoupila na území budoucího Izraele, Nazaret kapituloval po izraelském protiútoky 16. července 1948. Ben Dunkelman, velitel 7. brigády, dostal rozkaz k vysídlení arabského obyvatelstva Nazaretu, rozkazu ale neuposlechl. Na rozdíl od ostatních měst tedy v Nazaretu zůstalo původní nežidovské obyvatelstvo. Většina obyvatel byli arabští křesťané, po přílivu muslimských uprchlíků z okolních měst a vesnic začali ve městě převažovat muslimové.

V Nazaretu se nachází množství křesťanských poutních míst, mimo jiné:

- *Bazilika Zvěstování* stojící na místě, kde archanděl Gabriel sdělil Marii, že porodí Ježíše
- pravoslavný *kostel Svatého Gabriela*
- řeckokatolický kostel stojící na místě bývalé synagogy z římských dob, kde se modlil Ježíš
- místo, kde měl svatý Josef svou dílnu
- *jeskyně Svaté rodiny* v kostele Sv. Josefa
- *Kána Galilejská*, místo prvního zázraku, kde Ježíš při svatební hostině proměnil vodu ve víno
- na blízké hoře Tábor se nachází *chrám Proměnění*, místo zjevení proroků Eliáše a Mojžíše apoštolům Petrovi, Jakubovi a Janovi



Nazaret (1842, David Roberts)

Nazaret je dnes jedno z nejvýznamnějších center izraelských A. Staré město se skládá především z úzkých uliček, nachází se zde také arabský trh. V bezprostřední blízkosti baziliky Zvěstování se plánovala stavba velké mešity, což mělo za následek kritiku z křesťanských kruhů včetně papeže Jana Pavla II. Plánování mešity se oficiálně zastavilo v roce 2002.

Haifa

Haifa (hebrejsky חיפה  *Chejfa*, arabsky هَيْفَا  *Hajfa*) je největší severoizraelské město, hlavní město Haifského distriktu a čtvrté největší město v Izraeli s celkovou populací 278 900 obyvatel. Město leží na izraelské pobřežní planině, při Haifském zálivu na celkové ploše 63,7 km². Nachází se 90 kilometrů severně od Tel Avivu a je hlavním regionálním centrem severního Izraele. Má smíšenou židovskou a arabskou populaci. Je domovem Světového centra Bahá'í, které je zapsáno na seznamu Světového dědictví UNESCO.

Haifa je hlavním a největším izraelským přístavem a centrem izraelského průmyslu a technologií. Nachází se zde množství hi-tech parků, mezi nimiž je i největší a nejstarší park v zemi (průmyslová zóna Matam). Dále je zde průmyslový přístav a ropná rafinerie. Dříve bylo město koncovou stanicí ropovodů z Iráku. V Haifě se rovněž nachází dvě uznávané akademické instituce: Technion a Haifská univerzita.

Vznik Haify, která byla vystavěna při úpatí hory Karmel, se datuje do biblických dob. Nejstarší známé osídlení v sousedství bylo malé přístavní město Tel Abu Hawam založené v pozdní době bronzové (14. století př. n. l.). Ve 3. století n. l. byla Haifa známá jako centrum výroby textilních barviv. Po následující století bylo město pod nadvládou Byzantinců, Arabů, křižáků, Osmanů, Egypťanů a Britů. Od založení Státu Izrael v roce 1948 je město spravováno haifským magistrátem.

Etymologie

Původ jména Haifa není jasný. Podle historika Alexe Carmela může pocházet z hebrejškoslovesa חָפָה (*chafa* – skrýt, zakrývat), ve smyslu, že se Haifa skrývá za Karmelem. Další možný výklad názvu je odvozenina z arabského slova حَفَّ (*chafa*), což znamená „pláž“ nebo slovo حَيْفَة (*chajfa*), mající význam „předměstí“ či „část města.“ Jindy je název Haify spojován s hebrejským slovem חֵן (*chof* – pláž) nebo חן יפה (*chof jafe* – krásná pláž). Někteří křesťanští poutníci věří, že je město pojmenováno po jeruzalémskému veleknězi z Ježíšových dob Kaifášovi nebo po sv. Petru, jehož jméno je v aramejštině כַּפָּא (*Kefa*).

Dějiny

Starověké osídlení

První osídlení v oblasti dnešní Haify, kterým bylo malé přístavní město Tel Abu Hawam, pochází již z pozdní doby bronzové (14. století př. n. l.). Řecký geograf Skylaks z Kariandy jej popsal, jako místo „mezi zálivem a Diovým útesem“ (pravděpodobně narážka na Karmel). Během období helénismu se zdejší starý přístav přesunul kvůli zanášení pískem jižně, do místa dnešní čtvrti Bat Galim. V Talmudu je Haifa zmíněna až zhruba ve 3. století n. l., jako malá rybářská osada a domov rabiho Avdimose a dalších židovských učenců. Haifa se nacházela nedaleko Šikmony, která byla centrem výroby tradičního textilního barviva techelet, užívaného při výrobě oděvů pro velekněze Chrámu. V Bibli Haifa zmíněna není, nachází se v ní však zmínka o hoře Karmel i o řece Kišon. Na vrcholu Karmelu se nachází Eliášova jeskyně tradičně spojována s prorokem Eliášem a jeho učněm Elíšou. Nejvyšší vrchol karmelského hřbetu se v arabštině nazývá *Muhraka* (doslova „místo pálení“), což odkazuje k zápalným obětím v kanaánských a raně izraelských dobách. První zdejší osídlení bylo v oblasti současné Rambamovy nemocnice a židovského hřbitova v ulici *Derech Jafo*. První obyvatelé se zabývali rybolovem a zemědělstvím.

Byzantská, arabská a křižácká nadvláda

Od 4. století spadala Haifa územně pod Byzantskou říši, pod jejíž nadvládou nadále vzkvétala, avšak nikdy nedosáhla velkého významu. V 7. století bylo město dobyto Peršany. Po perské nadvládě byl na blízkém východě ustanoven chalífát, kterému vládli volení chalífové. V 9. století byly za Umajjovců a Abbásovců zahájeny obchodní styky s egyptskými přístavy a v Haifě došlo k rozvoji loděnic. Zatímco měl chalífát kontrolu nad vládou a civilní správou, Arabové a Židé se zabývali



Zahrady Bahá'í a svatyně Bába

různými druhy obchodu, včetně námořního, a Haifa až do 11. století prosperovala. Nejlukrativnějším odvětvím průmyslu té doby byla výroba skla a produkce textilních barviv z mořských plžů.

Prosperita města skončila rokem 1100, kdy byla Haifa obklíčena křižáckými vojsky, která zdejšímu židovskému obyvatelstvu hrozila útokem, pakliže nepřistoupí na křesťanství. Poté, co Židé odmítli, byla Haifa dobyta v nelítostné, téměř měsíc trvající bitvě mezi křižáky a zdejšími židovskými a muslimskými obyvateli, při které bylo město zničeno a obyvatelstvo takřka vyhlazeno.^[18] Za křižácké nadvlády byla Haifa malou rybářskou a zemědělskou obcí, jež byla součástí Galilejského knížectví v rámci Jeruzalémského království.

V roce 1155 byl v Haifě podle tradice Bertoldem Kalabrijským založen křesťanský řád karmelitánů, který na hoře Karmel nechal postavit kostel. V roce 1265 bylo město dobyto Mamlúky. Definitivně se pod muslimskou nadvládou dostala Haifa v roce 1291 po pádu Akka. Karmelský kostel byl pod arabskou nadvládou přestavěn na mešitu a později se stal nemocnicí. V 19. století byl obnoven jako Karmelitánský klášter, který se nachází nad Elijášovou jeskyní.

Mamlúcká, ajjúbovská, osmanská a egyptská nadvláda

Zdejší křižácká pevnost byla zničena v roce 1187 sultánem Saladinem po porážce Jeruzalémského království v bitvě u Hattínu. V roce 1265 město dobyla armáda mamlúckého sultána Bajbarse a zničila městské opevnění a většinu zdejších domů, aby zabránila návratu křižáků. Po většinu mamlúcké nadvlády během 13. až 16. století město pustlo. Informací z tohoto období je velmi málo. V roce 1761 nechal Daher el-Omar, beduínský vládce Akka a Galileje, město zbořit, znovuvybudovat na vhodnějším místě a opevnit jej hradbami. Tato událost se pokládá za začátek moderních dějin Haify. Lokalita této raně novověké Haify a skromné zbytky původní zástavby se dochovaly v dnešní čtvrti Chejfa el-Atika. Po el-Omarově smrti v roce 1775 bylo město až do konce první světové války v roce 1918 pod osmanskou nadvládou, s výjimkou dvou krátkých období: v roce 1799 Haifu dobyl v rámci svého palestinského tažení Napoleon Bonaparte, který se ale ještě téhož roku stáhl, a v letech 1831–1840 měl tuto oblast pod kontrolou egyptský místokrál Muhammad Alí.

V letech po egyptské okupaci došlo k vzestupu významu města a jeho populace, zatímco nedaleké přístavní město Akko zaznamenalo propad. V roce 1854 žilo v Haifě 2012 obyvatel, z toho 1200 muslimů, 870 křesťanů (400 řeckokatolíků, 300 řeckých pravoslavných, 50 římskokatolíků a 30 maronitů) a 32 Židů. Přelomovým bodem ve vývoji města byl příchod německých templerů v roce 1868, kteří se usadili v místě dnes známém jako Německá kolonie (*-ha Germanit-Mošava ha*). Templeři vybudovali a provozovali parní elektrárnu, továrny a klíčovou roli v modernizaci města rovněž sehrála výstavba dlážděné silnice do Nazaretu a ke Galilejskému jezeru a výstavba železnice z Haify do Damašku.

První evropští Židé přišli do Haify koncem 19. století z Rumunska. Ústřední židovská kolonizační společnost a rumunští Židé zakoupili poblíž města 1000 akrů půdy. Rumunští Židé však nebyli příliš zemědělsky založení, a proto ponechali obdělávání půdy na bývalých arabských nájemcích.

V roce 1909 se stalo město centrem víry Bahá'í poté, co byly do Akka přeneseny ostatky Bába a na hoře Karmel byla vybudována bahá'istická Svatyně. Pro stoupence tohoto náboženství se Haifa stala významným bohoslužebným, poutním a správním centrem. Bahá'istické světové centrum (sestavující ze Svatyně Bába, terasových zahrad a správních budov) se nachází při severním úpatí hory Karmel. Pro víru Bahá'í je Haifa důležitá, jelikož zde byl její zakladatel Báb před svou smrtí vězněn Osmany.^[27] Bahá'istická svatyně a zahrady se staly jednou z nejnavštěvovanějších haifských památek a v roce 2008 byly zapsány na seznam světového dědictví UNESCO.

Britský mandát Palestina a válka za nezávislost

Podle plánu OSN na rozdělení Palestiny z roku 1947 měla Haifa připadnout židovskému státu. Poté, co arabští představitelé plán odmítli, neuniklo město násilí, které se ihned rozšířilo po celé zemi. 30. prosince 1947 vhodili členové Irgunu bomby do davu palestinských Arabů, kteří stáli před branami rafinerií v Haifě, čímž zabili 6 z nich a 42 dalších zranili. V odvetě zabili Arabové 39 židovských zaměstnanců rafinerie a tyto události z konce roku 1947 vešly ve známost jako masakr z ropné rafinerie v Haifě. Židovské ozbrojené složky následující den na tuto arabskou odvetu reagovaly útokem na arabskou vesnici Balad al-Šajch, kde žili někteří z arabských zaměstnanců ropné rafinerie. Při tomto útoku, který se stal známý jako Balad al-Šajchský masakr, útočníci podpalovali a demolovali domy a bylo zabito na 60 Arabů. Kontrola města byla kvůli zdejšímu průmyslu a rafinériím považována za klíčový cíl války za nezávislost, která bezprostředně následovala po vyhlášení izraelské nezávislosti.^[33] Britové se z města stáhli 21. dubna 1948. Kontrola nad městem byla získána 23. dubna 1948 při operaci Bi'ur Chamec, které velel velitel karmelské brigády Moše Karmel. V průběhu konfliktu došlo k masivnímu vysídlení zdejších Arabů. Podle časopisu The Economist z 2. října 1948 zůstalo ve městě z původních 62 tisíc Arabů ne více než 5 až 6 tisíc. Benny Morris a další historikové ve svých publikacích píší, že haifští Arabové

město opustili kvůli kombinaci sionistických hrozeb, výzev arabských vůdců, a také z důvodu ostřelování arabských vesnic a čtvrtí. Arabové naopak zdůrazňují význam sionistických hrozeb. Zahraniční média zdůrazňovala roli arabského vedení jako motivační faktor uprchlíků. The Economist vysvětlil v říjnu 1948 tuto myšlenku slovy: „Je jen málo pochyb, že nejúčinnější z faktorů bylo oznámení představitelů Vysoké arabské komise vyzývající Arabů k odchodu... bylo jasné, že ti Arabové, kteří zůstanou v Haifě a přijmou židovskou ochranu budou vnímáni jako zrádci.“ 3. května 1948 interpretoval tyto události časopis Time takto: „Masová evakuace, částečně způsobena strachem, částečně příkazy arabských vůdců udělala z arabské čtvrti v Haifě město duchů... odchodem arabských dělníků doufali v paralyzování Haify.“ Většina haifských Arabů utekla z města prostřednictvím lodí do Libanonu.

Po vzniku Izraele

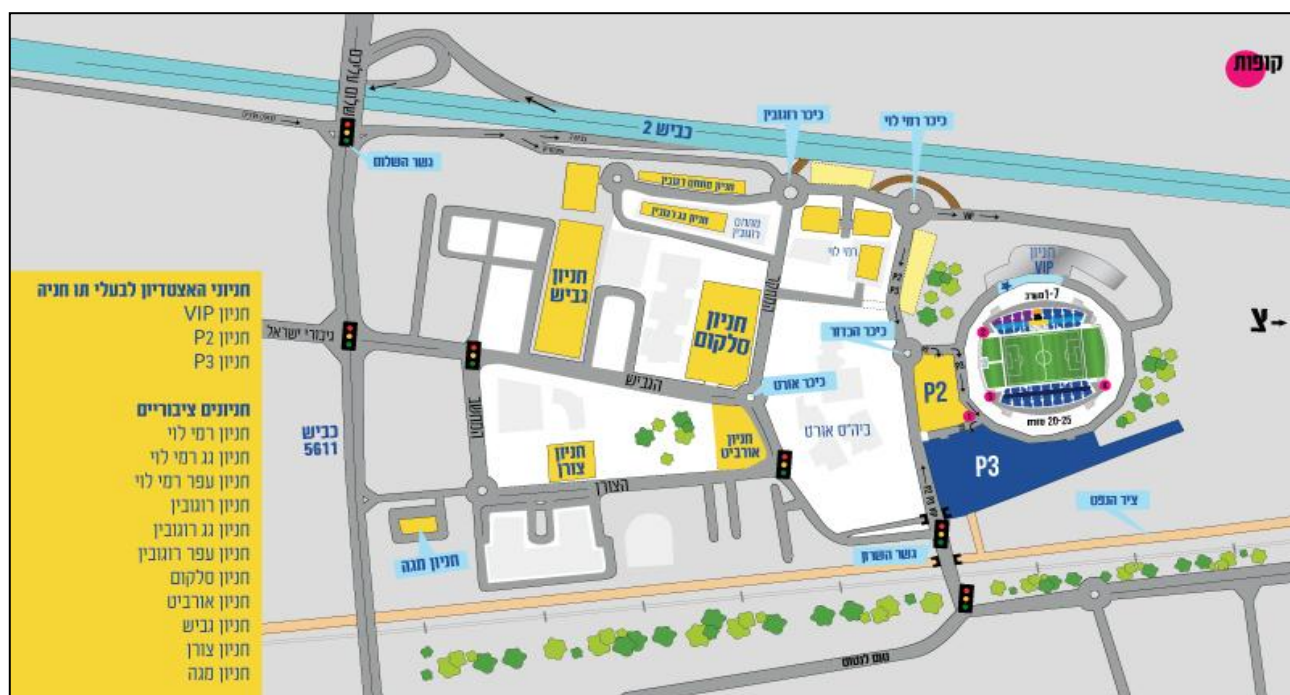
Po válce za nezávislost hrálo město významnou roli jako brána židovského přistěhovalectví. Tisíce imigrantů (*olim*) se během války usadily v opuštěných arabských domech a následně pro ně byly vybudovány nové čtvrtě jako jsou Kirjat Chajim, Ramot Remez, Ramat Ša'ul, Kirjat Šprincak a Kirjat Eli'ezer. V poválečném období byla dále ve čtvrti Hadar ha-Karmel postavena Nemocnice Bnej Cijon (dříve Rothschildova) a Ústřední synagoga. V roce 1953 byl vytvořen dopravní a architektonický plán pro rozvoj města.

V roce 1959 vypukly nepokoje mezi mizrachim, převážně marockého původu. Rebelové tvrdili, že je stát diskriminuje. Mnoho z nich žilo v domech dříve patřících haifským Arabům. Jejich požadavek na „chléb a práci“ byl namířen proti státním institucím a proti aškenázským elitám ve Straně práce a Histadrutu. Zatímco Tel Aviv získal na významu, došlo k poklesu významu Haify coby regionálního centra. Tento trend ještě umocnilo otevření přístavu v Ašdodu (Ašdodský přístav). Později došlo také k odlivu turistů poté, co ministerstvo cestovního ruchu upřednostnilo rozvoj Tiberiasu, jakožto turistického centra.

Počátkem 70. let dosáhla haifská populace 200 000 obyvatel. Masová imigrace ze zemí bývalého Sovětského svazu přivedla do města dalších 35 000 lidí. Za izraelské správy došlo k demolici mnoha historických osmanských budov ve čtvrti Vádí Sálíb a v 90. letech došlo kvůli výstavbě městského centra ke zbourání hlavní části Starého města.

V roce 2006 zasáhlo město během druhé libanonské války 93 raket Hizballáhu, které zabily jedenáct civilistů. Tyto raketové útoky, při kterých byla zasažena i zdejší ropná rafinerie, vedly k dočasnému útěku takřka poloviny obyvatel během prvního týdne války.

2. prosince 2010 vznikl nedaleko jižního okraje města, na výšinách pohoří Karmel, lesní požár, který se nepodařilo do večera lokalizovat a do 3. prosince 2010 již kvůli němu muselo být evakuováno přes 15 000 lidí, včetně obyvatel haifské čtvrti Hod ha-Karmel. Šlo o největší lesní požár v dějinách státu Izrael. Vyžádal si dle údajů z dopoledne 3. prosince 41 obětí, z velké části šlo o strážné z věznice Damon, kteří při evakuaci nápravného ústavu uvízli v autobusu uprostřed požáru. Při požáru byla těžce zraněna i Ahuva Tomerová z velitelství haifské policie.



Maccabi Tel Aviv FC

Maccabi Tel Aviv	
Název	Maccabi Tel Aviv Football Club
Přezdívka	Maccabi (מכבי), The Yellows (הצהובים)
Země	 Izrael
Město	Tel Aviv
Založen	1906
Asociace	 ISR
Soutěž	Israeli Premier League
2013/14	1. místo
Stadion	Bloomfield Stadium, Tel Aviv-Yafo
Souřadnice	32°3'6" s. š., 34°45'42" v. d.
Předseda	 Mitchell Goldhar
Trenér	 Peter Bosz



Maccabi Tel Aviv Football Club (hebrejsky מכבי תל אביב, *Mo'adon Kaduregel Makabi Tel Aviv*) je izraelský fotbalový klub z Tel Avivu.

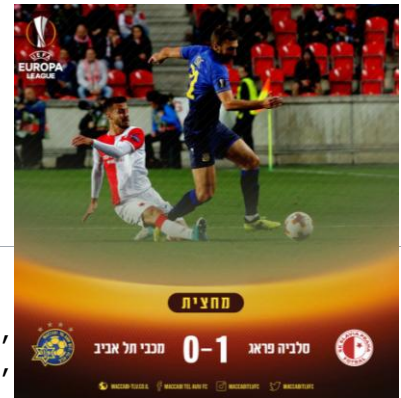
Je nejúspěšnějším izraelským klubem historie, osmnáctkrát získal mistrovský titul. Je jediným klubem v Izraeli, který nikdy neopustil 1. ligu. V letech 1996 – 2000 tým úspěšně vedl i známý trenér Avram Grant, jež dovedl Chelsea do finále Ligy mistrů. Maccabi hrál Ligu mistrů prvně v sezóně 1992/93. V sezóně 2004/05 hrál základní skupinu Ligy mistrů, v ročníku 2011/12 základní skupiny Evropské ligy. Ani v jednom případě se mu však nepodařilo postoupit.

Soupiska prvního týmu (k 1. září 2017)

Č.	Národnost	Pozice	Hráč
1		brankář	Daniel Lifshitz
2		obránce	Eli Dasa
3		obránce	Yuval Spungin
5		obránce	Jean-Sylvain Babin (<i>host. z Sportingu Gijon</i>)
6		záložník	José Rodríguez (<i>hostování z Mainz</i>)
7		záložník	Omer Atzili
9		útočník	Viðar Kjartansson
10		útočník	Barak Yitzhaki
11		útočník	Nick Blackman
13		záložník	Sheran Yeini (<i>kapitán</i>)
15		záložník	Dor Micha
16		útočník	Eliran Atar
18		obránce	Eitan Tibi
19		brankář	Daniel Tenenbaum
20		obránce	Matan Baltaxa
21		obránce	Egor Filipenko
22		záložník	Avi Rikan
23		záložník	Eyal Golasa
25		útočník	Aaron Schoenfeld
26		obránce	Tal Ben Haim
27		obránce	Ofir Davidzada



28		záložník	Cristian Battocchio
31		záložník	Tino-Sven Sušić (<i>hostování z Genku</i>)
42		záložník	Dor Peretz
95		brankář	Predrag Rajković



Klubové úspěchy

Izraelské mistrovství

Vítězové (21): 1935-36, 1936-37, 1941-42, 1946-47, 1949-50, 1951-52, 1953-54, 1955-56, 1957-58, 1966-68, 1969-70, 1971-72, 1976-77, 1978-79, 1991-92, 1994-95, 1995-96, 2002-03, 2012-13, 2013-14, 2014-15

Poražený finalista (11): 1954-55, 1959-60, 1965-66, 1968-69, 1973-74, 1992-93, 1993-94, 1998-99, 2003-04, 2015-16, 2016-17

Mistrovství okresu Tel Aviv

Vítězové (1): 1939

Národní pohár

Vítězové (23): 1929, 1930, 1933, 1941, 1946, 1947, 1954, 1955, 1958, 1959, 1964, 1965, 1967, 1970, 1977, 1987, 1988, 1994, 1996, 2001, 2002, 2005, 2015

Poražený finalista (13): 1934, 1938, 1940, 1952, 1962, 1976, 1979, 1980, 1992, 1993, 1997, 2016 a 2017

Asijský šampionát klubů

Vítězové (2): 1968-69, 1970-71

Toto pohár

Vítězové (4): 1992-93, 1998-99, 2008-09, 2014-15

Poražený finalista (3): 1991-92, 1994-95, 1997-98

Izraelský superpohár

Vítězové (5): 1964-65 (společný pohár s **Hakoah Ramat Gan**), 1967-68, 1976-77, 1978-79, 1987-88

Poražený finalista (2): 1969-70, 2015-16

Lilian Cup

Vítězové (2): 1985-86, 1986-87

Management a realizační tým

Management	
Majitel	 Mitchell Goldhar
výkonný ředitel	 Ben Mansford

Realizační tým	
Hlavní trenér	 Jordi Cruyff
Kouč - poradce	 Steve McClaren
Asistent trenéra	 Dani Poyatos
Trenér brankářů	 Aleksandr Uvarov
Head Fitness Coach	 Juan Torrijo
Fitness trenér	 Yossi Zigdon
Asistent fitness trenéra	 Domingo Marin
Analytik	 Izrael Kakoon
Metodik	 Ori Kobi



Stadion Netanja

Stadion Netanja



Poloha	Netanja,  Izrael
Souřadnice	32°17'39,6" s. š., 34°51'52,47" v. d.
Otevření	30. října 2012
Vlastník	město Netanja
Povrch	tráva
Cena výstavby	240 mil. NIS
Architekt	GAB Architects
Týmy	Makabi Netanja, Maccabi Tel Aviv (provizorně)
Kapacita	13 800 sedících diváků

Stadion Netanja (hebrejsky נתניה אצטדיון) je fotbalový stadion v izraelském městě Netanja a je domovem klubu Makabi Netanja. Pojme 13 800 diváků.

Inauguračním zápasem se stalo utkání 4. listopadu 2012 mezi domácím klubem Makabi Netanja a Ha-Po'elem Tel Aviv, které skončilo vítězstvím domácího celku 2:1. Prvním hráčem, který na novém hřišti vstřelil gól, byl Achmad Saba'a z Makabi.

Mistrovství Evropy U21

V roce 2013 stadion hostil několik zápasů Mistrovství Evropy hráčů do 21 let 2013 poté, co bylo pořadatelství přiřknuto Izraeli.

Příznivci a soupeři



"Maccabi Fanatics" logo fanouškovské lorganizace

Maccabi má jednu hlavní fanouškovskou organizaci "Maccabi Fanatics". Ti se scházejí se v sektoru 11. Maccabi Fanatics jako organizace se účastní na akcích klubu mnoha způsoby. Maccabi Fanatics jsou od roku 2000 blízkými přáteli s VAK410 (Ajax ultras).

Hlavní rivalové Maccabi jsou Hapoel Tel Aviv. Zápas mezi těmito kluby vždy poutají velkou pozornost izraelské veřejnosti a označují se za velké derby Tel Avivu, na rozdíl od malého derby Tel Avivu, tedy zápasů mezi Bnei Yehuda a Maccabi nebo Hapoel. Jistá rivalita panuje v menší míře i s Beitar Jerusalem, Hapoel Be'er Sheva a Maccabi Haifa .

Průzkum provedený v březnu 2012 ukázal, že Maccabi Tel Aviv byl druhý nejoblíbenější tým mezi izraelskými fotbalovými fanoušky (23%). Stejný průzkum ukázal, že klub podporuje 33% obyvatel Tel Avivu.

